

Društvo narcizma

Božić, Ena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:533738>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU FAKULTET
HRVATSKIH STUDIJA

Ena Božić

Društvo narcizma

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU FAKULTET
HRVATSKIH STUDIJA

Ena Božić

Društvo narcizma

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023

1. Sažetak

Društvo je prirodna pojava, od prvog sposobnog čovjeka do današnjeg čovjeka, svaki društveni oblik ima svoje sastavnice, funkcije i karakteristike, što su glavne teme socioloških istraživanja. Svaki sa sobom nosi posebne oblike društvenosti razvijene kroz ljudsku inteligenciju i životne uvjete (prirodne uvjete poput klime, vegetacije, flore i faune, do kulture i ekonomskih i političkih uvjeta) određenog razdoblja. Zanimljivo je proučavati društvene odnose među društvenim pojedincima i kako jedan pojedinac ili grupa utječe na drugoga. Kako društva rastu i razvijaju se tijekom vremena, s njima se razvijaju i određene "bolesti" ili mutacije. Jedna od takvih "bolesti" je narcizam. Kako Lasch tvrdi u svojoj knjizi *The Culture of Narcissism*, narcisoidnost predstavlja neku vrstu mutirane norme, u ovom slučaju društva formiranog kroz klinički dijagnosticirane poremećaje osobnosti. . Ovaj rad će ispitati pojavu narcizma u današnjem društvu i razumjeti narcizam kroz sljedeće karakteristike koje definiraju Mustać i Marčinko 2020. godine: nedostatak empatije, arogancija, potreba za divljenjem, želja za pažnjom i samo napuhani osjećaj vlastite vrijednosti. Kada te osobine postanu trajne i potpuno krute, to se naziva narcistički poremećaj osobnosti. Kada naše društvo ima velik broj pojedinaca čije se osobnosti temelje na tim osobinama, takvo društvo možemo nazvati narcisoidnim društvom. Važno je društvo proučavati kroz okvire narcisoidnosti kako bismo razumjeli određene pojave i ispravili komponente koje dovode do društveno nepoželjnih proizvoda u vidu nepoželjnih međusobnih odnosa, nepovoljnih životnih vrijednosti i uvjeta života, rada i negativnih aspekata života. Iako je teško ili nemoguće definirati što čini normalan, zdrav i uspješan život, također je lako uočiti abnormalne značajke narcisoidnog društva u kojem se opće blagostanje i zajednički napredak ne uzimaju u obzir, već samo veći pojedinačni napredak. Natprosječan i sebičan sa samoljubljem i vlastitim interesom, to je Narcis. Ljudska bića su društvena bića oblikovana socijalizacijom, tako da je narcisoidnost suprotan srži ljudskih bića, budući da se narcistička društva kreću prema asocijalnim, pa čak i antisocijalnim oblicima ponašanja kroz samopromociju i samodostatnost. Jedno treba drugo, jer prijateljstva, obitelji, zajednice, pa čak i društva stvaramo poznavajući jedni druge i napredujući zajedno, a sama ljudska povijest nam je pokazala da samo zajedno možemo ići naprijed. Jedan od paradoksa narcisoidnog društva je upravo taj da narcis treba odskočnu dasku da bi uspio u svom projektu samoljublja, samodostatnosti i transcendiranja svih ostalih. Što znači kada se narcis nema s kim usporediti, nema komu pokazati dominaciju, najljepšeg, najboljeg itd.? Upravo je zato narcisoidno društvo bila tema ovog rada jer se radi o pokušaju razumijevanja kako društvo oblikuje narcise, a kako narcisi oblikuju društvo. Većina radova o narcizmu proučava ga u obliku individualnih poremećaja ličnosti, a cilj ovog rada bio je razumijevanje društvenih aspekata narcizma. Za lakše razumijevanje narcizma rad je prikazao odnos dviju suprotnosti u društvu - odnosno odnosa između muškaraca i žena, društvene aspekte fenomena kao i osobne aspekte te kako glasnici javnosti tj. mediji gledaju na narcizam. Ovdje dolazimo do praktičnog dijela rada, gdje se proučilo i analiziralo slučaj hrvatske influencerice Ivane Knoll i narcisoidne elemente u njezinim objavama i objavama njezinih pratitelja na Instagram profilu. Ivana Knoll pružila nam je prikaze pojedinaca poput nje, koji su nam pružili dokaze o današnjem narcisoidnom društvu koje obitava i pronalazi "utočište i hranu" na društvenim mrežama.

KLJUČNE RIJEČI: narcizam, društvo, narcis, poremećaj, ličnost, individua, kolektiv, mediji, Ivana Knoll, Molitelji, društvene mreže, Instagram

1. SUMMARY

Society is a natural phenomenon, from the first able-bodied man to today's man, every social form has its components, functions and characteristics, which are the main topics of sociological research. Each carries with it special forms of sociality developed through human intelligence and living conditions (natural conditions such as climate, vegetation, flora and fauna, up to culture and economic and political conditions) of a certain period. It is interesting to study social relations between social individuals and how one individual or group affects another. As societies grow and develop over time, certain "diseases" or mutations develop with them. One such "disease" is narcissism. As Lasch argues in his book *The Culture of Narcissism*, narcissism represents a kind of mutated norm, in this case a society formed through clinically diagnosed personality disorders. . This paper will examine the occurrence of narcissism in today's society and understand narcissism through the following characteristics defined by Mustač and Marčinko in 2020: lack of empathy, arrogance, need for admiration, desire for attention and just an inflated sense of self-worth. When these traits become permanent and completely rigid, it is called narcissistic personality disorder. When our society has a large number of individuals whose personalities are based on these traits, we can call such a society a narcissistic society. It is important to study society through the framework of narcissism in order to understand certain phenomena and correct the components that lead to socially undesirable products in the form of undesirable mutual relationships, unfavorable life values and conditions of life, work and negative aspects of life. Although it is difficult or impossible to define what constitutes a normal, healthy and successful life, it is also easy to see the abnormal features of a narcissistic society where the general well-being and collective progress are not taken into account, but only greater individual progress. Above average and selfish with self-love and self-interest, that is Narcissus. Human beings are social beings shaped by socialization, so narcissism is antithetical to the core of human beings, as narcissistic societies move toward antisocial and even antisocial forms of behavior through self-promotion and self-sufficiency. One needs the other, because we create friendships, families, communities, and even societies by knowing each other and progressing together, and human history itself has shown us that we can only move forward together. One of the paradoxes of narcissistic society is precisely that the narcissist needs a springboard to succeed in his project of self-love, self-sufficiency and transcending all others. What does it mean when a narcissist has no one to compare himself to, no one to show dominance, the most beautiful, the best, etc.? This is exactly why the narcissistic society was the topic of this work, because it is an attempt to understand how society shapes narcissists, and how narcissists shape society. Most papers on narcissism study it in the form of individual personality disorders, and the goal of this paper was to understand the social aspects of narcissism. For an easier understanding of narcissism, the paper presented the relationship between two opposites in society - that is, the relationship between men and women, the social aspects of the phenomenon as well as the personal aspects, and how the public's messengers, i.e. the media, view narcissism. Here we come to the practical part of the work, where the case of the Croatian influencer Ivana Knoll and the narcissistic elements in her posts and those of her followers on the Instagram profile were studied and analyzed. Ivana Knoll provided us with accounts of individuals like her, who provided us with evidence of today's narcissistic society that inhabits and finds "shelter and sustenance" on social media.

KEY WORDS: narcissism, society, narcissist, disorder, personality, individual, collective, media, Ivana Knoll, Supplicants, social networks, instagram

2. Sadržaj

1. Sažetak

Društvo narcizma	1
Društvo narcizma	3
1. Sažetak.....	4
2. Uvod.....	1
3. Ljubav u zagrljaju narcizma.....	3
4. Socijalni aspekti narcizma	8
5. Nametnuta (ne)ravnopravnost žena	13
6. Mediji kao naša zrcala – širenje narcizma.....	16
7. Grandiozni <i>self</i>.....	18
8. Dva (S)pola.....	22
9. Muški ili ženski narcizam - koji je rod?!	27
10. Analiza sadržaja	31
Tablica 1.	36
Tablica 2.	37
Tablica 3.	39
Tablica 4.	40
Tablica 5.	42
Tablica 6.	44
11. Zaključak.....	49
12. Literatura:.....	50
13. Prilozi:	58

2. Uvod

Društvo, svojevrstan prirodni fenomen, od najranijih početaka Homo Habilisa pa do današnjeg čovjeka, svaki oblik društva ima svoje sastavnice, funkcije i karakteristike koje se nalaze među glavnim predmetima sociološkog proučavanja. Svako vrijeme donosi posebne oblike društvenosti koji se razvijaju kroz ljudsku inteligenciju i uvijete života u datom razdoblju (prirodni uvjeti poput klime, vegetacije, flore i faune pa do kulture te ekonomske i političke situacije). Ono što je zanimljivo proučavati jesu društveni odnosi među jedinkama društva te kako jedan pojedinac ili skupina utječe na drugu skupinu ili pojedinca. Kako društvo raste i razvija se kroz vrijeme tako se zajedno s njim razvijaju i pojavljuju određene „bolesti“ ili mutacije. Jedna od takvih „bolesti“ je upravo narcizam. Narcizam, kako kaže Lasch u svom djelu „Kultura narcizma“ predstavlja određenu vrstu mutirane normalnosti, društvo se u ovom slučaju formira kroz poremećaj osobnosti koji je utemeljen na kliničkoj dijagnozi narcisoidnog poremećaja ličnosti kojeg Lasch prvobitno zamjećuje u radikalnim političkim pokretima 1960-ih godina. Ono što će biti proučavano u ovom radu jest pojava narcizma u današnjem društvu a isti će se prepoznati po sljedećim karakteristikama koje definiraju Mustač i Marčinko 2020. : nedostatkom empatije, arogancijom, potrebom za divljenjem, željom za pažnjom i prenapuhanim osjećajem vlastite vrijednosti. Kada takve osobine postanu trajne i potpuno nefleksibilne, to je poznato kao narcistički poremećaj osobnosti. A onda kada imamo veliki broj jedinki u društvu kojima je osobnost temeljena na takvim osobinama onda takvo društvo možemo nazvati društvom narcizma. Važno je proučavati društvo kroz okvir narcizma kako bismo mogli razumjeti određene pojavnosti i korigirati sastavnice koje donose loše produkte društvenosti u vidu loših međusobnih odnosa, loših životnih vrijednosti i uvjeta života, negativnih aspekata rada i odstupanja od dobrog ne devijantnog načina života. Iako je teško odnosno nemoguće definirati što spada pod normalni, zdrav i uspješan život isto tako je lako uočiti devijantan karakter narcisoidnog društva u kojem se ne gleda na opće blagostanje i zajednički napredak već na uzdizanje iznad prosjeka te sebičnost samoljublja i vlastitu korist. Čovjek je društveno biće koje oblikuje socijalizacija a prema tome se onda narcizam kosi s onim što čovjek u srži jest jer kroz samo promociju i samodostatnost narcisoidno društvo korača ka asocijalnom pa čak i antisocijalnom obliku ponašanja. Čovjeku je potreban drugi čovjek jer se međusobno ostvarujemo jedni kroz druge i zajednički napredujemo, stvaramo prijateljstva, obitelj, zajednicu i na koncu društvo a i sama ljudska povijest nam je dokazala da samo zajedno

možemo naprijed. Jedan paradoks društva narcizma je upravo taj da kako bi narcisoidna jedinka uspjela u svom naumu samoljublja, samo dostatnosti te kako bi se uzdigla iznad sviju treba odskočni okvir, nešto od čega će se odraziti odnosno druge ljude. Što narcisu znači da je on najljepši, najbolji i drugo kada se nema s kime usporediti i kome pokazati svoju dominaciju. Upravo zato je društvo narcizma tema ovoga rada jer se u radu nastoji razumjeti kako je društvo oblikovalo narcisa te kako je narcis oblikovao društvo, jedno bez drugog jednostavno ne može. Većina djela koja proučavaju narcizam proučavaju ga u formi individualnog poremećaja ličnosti a cilj ovoga rada je shvatiti društvene aspekte narcizma. Kako bi se lakše razumjelo narcizam prikazat će se odnosi dvije suprotne strane društva, odnosno odnosa muškarca i žene, socijalni aspekti fenomena kao i individualni aspekti te kako glasnici javnosti tj. mediji gledaju na narcizam. Tu dolazimo do praktičnog dijela rada gdje će se proučavati i analizirati slučaj hrvatske influencerice Ivane Knoll i elementi narcizma u njenim objavama te objavama njenih pratitelja na njezinu Instagram profilu. Ivana Knoll će nam poslužiti kao svojevrsan predstavnik njoj sličnih pojedinaca što će nam poslužiti kao dokaz današnjeg društva narcizma koje obitava i pronalazi „utočište i hranu“ na društvenim mrežama. Ivanu Knoll smatrat ćemo narcisom ako u njenim objavama pronađemo sljedeće elemente: postojanje autoportreta odnosno selfie fotografija, promoviranje materijalnog, fokus na fizičku atraktivnost te uljepšavanje i uređivanje objava. Ono što nas još zanima jesu reakcije ljudi na njezinu pojavu te ima li u njima ranije navedenih elemenata narcizma. Jesu li doista Ivana Knoll i njoj slični ljudi narcisi i ima li ih dovoljno da možemo govoriti o društvu narcizma otkrit će nam sljedeći sadržaj.

3. Ljubav u zagrljaju narcizma

“Glavni uvjet za postizanje ljubavi je prevladavanje vlastitog narcizma. Narcistička orijentacija je ona u kojoj se stvarnim doživljava samo ono što postoji u njemu samom, dok pojave u vanjskom svijetu same po sebi nemaju stvarnost, već se doživljavaju samo sa stajališta njihove koristi ili opasnosti za njega. Suprotan pol narcizmu je objektivnost; to je sposobnost vidjeti druge ljude i stvari onakvima kakvi jesu, objektivno, i moći odvojiti ovu objektivnu sliku od slike koju tvore nečije želje i strahovi.” Fromm (1986./1997.). Jesu li žene same po sebi narcisoidne ili postaju takvima zbog muškarčeva odnosa prema njima? Jesu li žene narcisi jer ih kao objekte divote veličaju muškarci? Jesu li muškarci narcisoidni jer se smatraju dominantnijima od suprotnog spola i jer imaju potrebu biti najjači među „Alfama“? Ili je narcizam u društvu produkt svega toga zajedno? Sve su to pitanja na koje će nam sljedeći sadržaj pokušati dati odgovor. U sve ono što su muškarci napisali o ženama treba sumnjati, kaže Poulain de la Barre u 17. stoljeću. Možda bi se sve napisano o ženama trebalo i odbaciti, zapaliti, preformulirati i drugačije protumačiti. Možda bi se žene trebale iznova roditi (ne iz rebra Adamova) pa da konačno ne budu predstavljane kao žene već kao osobe, kao individue u svemu jednake muškarcu i to onome muškarcu koji istodobno i brani i sudi. On je alfa ali i omega ... početak i kraj svega onoga što žena jest i može biti u životu. De Beauvoir (2016): 10: *„Budući da su zakone smišljali i uređivali muškarci, davali su prednost vlastitomu spolu, a pravnici su promaknuli te zakone u principe”*. Kako navodi Birešev klasni *habitusi* kako kaže Bourdieu formirani tijekom kolektivne povijesti stječu se tijekom individualne povijesti i djeluju „kroz praksu i za praksu“. Znači da svaka klasa na različit način upravlja inicijalnom razlikom među spolovima, ali i da je položaj žena, zbog simboličke premoći muškaraca u svakoj od postojećih klasa, unaprijed osuđen na dodatnu degradaciju u odnosu na položaj muškarca unutar iste te klase. Montaignu je posve jasno zašto žene odbijaju pravila uvedena na ovom svijetu i zašto pritom uopće ne osjećaju krivicu. Naravno, žene ne poštuju, ili ne žele poštovati pravila koja su muškarci donijeli bez njih. Stav muškarca ne čini ga prosvjetiteljem na polju ženskog pitanja, štoviše on je samo iznimka koja potvrđuje pravilo. Jasno mu ju zašto žene ne poštuju „muške“ zakone iako ne poduzima apsolutno ništa kako bi opravdao ili čak podržao to nepoštivanje. Povijest je pokazala da se tek tamo krajem 18. stoljeća javljaju pojedinci koji pokazuju svoju demokratičnost kada su u pitanju žene. Pojedinci su to (Diderot, i kasnije Stuart Mill) koji koriste činjenice, posvećuju se dokazima da je žena poput muškarca samo i isključivo ljudsko biće. Kao takva žena je jedinstvena, ravnopravna, svoja, a ne samo dio/polovica muškarca. Žene

se ne rađaju „ženstvene” s punom spremom da preuzmu sve tradicionalne „ženske” uloge ... one se rađaju kao ljudska bića koja su željna života, slobode, prava da se istaknu i ostvare. Istovremeno je upravo žena ta koja osim uloge stvorenja ima jasnu ulogu stvoritelja jer je sposobna roditi. Dok žena upravo tom svojom sposobnošću nadilazi granice vlastitog mogućeg iskustva muškarac transcendenciju od vlastitog postojanja pronalazi u propagiranju vlastite moći (bilo nad ženom ili nad ikojom drugom stvari).

„Inertna, nestrpljiva, prepređena, glupa, bezosjećajna, putena, nemilosrdna, ponižena: muškarac u ženu projicira sve ženke odjednom. Ona doista i jest ženka. No prestanemo li razmišljati u klišejima, odmah se postavljaju dva pitanja: što u životinjskom carstvu predstavlja ženka te koja se posebna vrsta ženke ostvaruje u ženi?” navodi De Beauvoir (2016). Ženska samosvijest nije definirana samo njezinom spolnošću, već i položajem koji ovisi o ekonomskoj strukturi društva. Pojava feminizma povezana je sa socijalnim i povijesnim prilikama u kojima se razvijaju različite ideologije, ali i društva. Feminizam je oblikovan kroz kolektivno iskustvo života žena u pokornosti i zatupljenosti iz kojih se reproducirala borba za emancipaciju. Dvije su biološki esencijalne crte koje obilježavaju ženu. Činjenica da je ženski utjecaj na svijet manji nego muškarčev te da je žena uže podređena vrsti. Ovo su dva temeljna stava, dvije univerzalne istine, ali istine koje dobivaju različite vrijednosti u skladu s različitim ekonomskim i socijalnim kontekstima. Povijest nas od najranijih dana usmjerava na političke i vojne događaje i njihovu ulogu u stvaranju svijeta kako ga danas vidimo i poznajemo. Spominju se muški lovci, muški obrtnici, muški umjetnici ... žena je postavljena na marginu, a opisana je u sigurnosti i privatnosti vlastitog doma. Žene, aktivne sudionice u oblikovanju civilizacije gotovo da se i ne spominju. Zaključak koji se nameće jest da su muškarci jedini nositelji svake vrste napretka tijekom povijesti. Međutim, istina je više nego drugačija. Žene su u svim razdobljima bile aktivne i djelotvorne. Obavljale su brojne djelatnosti i ovladavale vještinama koje su razvijale i prenosile generacijama. Međutim, ni kao takva, njihova uloga nije dovoljna da bi im se priznala ravnopravnost, da bi ih se izjednačilo s muškarcem. Ako se uzme i promotri uloga žene u obitelji gdje ona kao žena i supruga pridonosi održavanju stabilnosti i kohezije uže i šire obitelji, ponovno se vraćamo Bourdieu koji kaže da žene i dalje opstoje kao predmet tržišne razmijene simboličkih dobara kojom vladaju muški zakoni. Sav njihov rad u domaćinstvu, koji ne biva ništa manji ako je žena zaposlena, ima funkciju doprinosa simboličkoj nadgradnji proizvodne uloge njihovih muškaraca pa je kao takav posao žena u obitelji drugorazredan, podcijenjen, nevidljiv i neplaćen kako navodi Birešev (2013). Zanimljiv je i Bourdieuov zaključak koji je zapravo okosnica ovog diplomskog rada, a koji kaže kako su žene i dalje samo

estetski objekti koji odgovarajućim izgledom i držanjem trebaju doprinijeti uvećanju simboličkog kapitala organizacija, ustanova i poduzeća za koje rade.

Kako u svome članku „Prava žena kroz povijest“ navodi Matotek (2010) Hamurabijev zakon iz 17. st. pr. Kr. (Babilon) jedan je od najstarijih i najbolje sačuvanih zakona koji se bavi pravima žene. U prvim primitivnim društvima žene su bile mnogo manje potlačene nego u kasnijim društvima. U društvima gdje je opstanak skupine glavni zadatak ženska je jednakost naglašena. U plemenskim skupinama žene imaju suviše važnu ulogu kao dobavljačice hrane (skupljale su plodove i od skupljenog su morale napraviti jestiv obrok) da bi ih se podjarmljivo ili im se branio rad i sloboda. U primitivnim društvima vjerovalo se da je žena božansko, a ne ljudsko biće, obdarena najvažnijom moći na svijetu – rađanjem. Od samog početka uloga prvih žena iznimno je velika, a njihov doprinos ljudskoj evoluciji važniji nego što je ikada prihvaćeno. Smatralo se da su samo žene mogle stvoriti novi život pa su u skladu s time i štovane. Međutim, razvojem znanosti, posebno prirodnih (razmnožavanje - muški i ženski spolni organi) započinje dominacija muškaraca, a žene gube svaku društvenu ulogu osim rađanja djece. Tako je položaj žena u staroj Grčkoj i Rimu sveden na malo bolji položaj od onog robova. Ženama se brani izlazak iz kuće osobito noću, a danju je njihovo kretanje bilo ograničeno. Izuzetak je bila Sparta kao organizirani vojnički grad-država gdje su se muškarci cijele godine pripremali za rat pa je žena bila gospodarica kuće. U starom Rimu otac obitelji imao je vlast nad muškim i ženskim potomcima bez obzira na njihovu životnu dob. Vlast nad kćerkom najprije ima otac, a kasnije njezin muž kojega također odabire otac. Rimska žena nije imala pravo materijalnog posjedovanja. Smatrana je pravno i poslovno nesposobnom i stavljana je u kategoriju s robovima, strancima, maloumnima i senilnim osobama. Izliku za ovakav odnos prema ženama pronalazili su u riječima: „...*zbog prevrtljivosti njihove pameti*” tvrdi Matotek (2010). Razdoblje srednjeg vijeka period je procvata Crkve i svećenstva, a upravo Katolička crkva, kao i mnoge druge monoteističke religije, pripisuju ženama šutnju i pasivnu podložnost muškarcu. Žene nisu imale pravo izabrati svoga supruga, a sigurnost unutar braka također im je bila uskraćena (razvod je muška povlastica). Žene su isključene iz javnih djelatnosti, proglašavane su manje vrijednima i bile su apsolutno vlasništvo muškarca. Jedina priznata ženina uloga bila je odgoj djece i upravljanje kućom. Neadekvatna medicinska skrb rezultirala je i povećanom stopom smrtnosti pri porodu, a ako je porod bio rizičan uvijek se spašavalo dijete. Djevojčice su bile manje željene prilikom rođenja. Koliko su bile „bezvrijedne” svjedoči i činjenica da se u seoskim područjima kraće zvonilo kada se krstila djevojčica ili sahranjivala žena. Ženama se objašnjavalo da su drugorazredne spram muškaraca. „*Jedina dobra žena je tiha žena.*” *Kako navodi Matotek (2010).*

Sve one koje su imale nešto za reći i nisu željele šutjeti žestoko su kažnjavanje. U Engleskoj je postojala „brnjica za jezičavke”. Bila je to željezna naprava učvršćena preko glave i lica s velikim čepom i jezičcem uguranim u usta što je ženu ranjavalo do krvi. S ovakvom brnjicom na ustima žene bi se vodilo na uzici. Žena je za razliku od muškarca imala manju glavu (što znači i manji mozak) pa joj je zbog toga bilo uskraćeno i znanje. Leonard (2022): 266 navodi: *Budući da Pierre nije bio član Akademije znanosti, a Marie kao žena to nije ni mogla biti, Mariein referat pročitat će mentor njezina doktorskog rada. Bila je srdita što ne može sama predstaviti rezultate svojeg rada, ali što joj je drugo preostalo u svetim dvoranama ove uzvišene muške akademije.* Matotek (2010) piše: Nedostupne su im bile knjige jer bi kvarile i to malo mozga koje su imale u svojim malim glavama. Obrazovanje žena smatralo se ekonomski neisplativim čak i ekonomski štetnim jer nitko ne želi oženiti ženu koja je pametnija od muškarca. Cijena ženske neukosti bila je vrlo visoka. Njihova neupućenost muškarcima je služila kao izlika za zlostavljanje, mučenje pa čak i ubijanje – ipak su žene manje vrijedne. Novi vijek donosi novine. Pišu se priručnici u kojima je točno navedeno što ženska osoba mora naučiti prije nego se uda. Ovo su neki od savjeta: znati presti, tkati, šiti, izrađivati odjevne predmete svih vrsta, kuhati, brinuti se o vrtu i domaćim životinjama... k tome činjenica da su djevojčice već s dvanaest godina postajale supruge. Novi vijek predstavlja svega nekoliko svijetlih trenutaka za ženu i neprestana borba za pravo glasa žene. Od Francuske revolucije (kada su zbog gladi u gradu žene krenule u pohod na dvorac Versailles) preko Deklaracije o pravima žena glumice i spisateljice Olympe de Gouges počinje jasna i glasna borba za prava žena.,,“*Sva ženska bića rađaju se slobodna i jednaka muškarcima u dostojanstvu i pravima...*” navodi Matotek (2010). Mihaljević (2016) navodi kako je Olympe, kritizirajući androcentrički pristup, objavila Deklaraciju o pravima žena građanki. „*Muškarci, jeste li sposobni da budete pravedni? Žena vam postavlja ovo pitanje ... Kažite mi! Tko vam je dao suvereni autoritet da podčinite moj spol.*“ Ova njezina pitanja shvaćena su kao krajnje subverzivna misao i akcija po postojeće patrijarhalne odnose. Smrtna kazna na giljotini određena za Olympe dvije godine nakon objavljivanja Deklaracije bila je poruka svim drugim ženama ako se usude mijenjati postojeće norme. Prvi koji je u liberalni pojam slobodnog čovjeka uključio ženu bio je John Stuart Mill. On je napisao esej *O podređenosti žena* (1869. godine) i upravo je taj esej postao središnji tekst liberalnog feminizma. Njegova intimna ljubavna priča s Harriet Taylor nedvojbeno je utjecala na ovaj Millov iskorak izvan patrijarhalne paradigme. Intelktualno ograničavanje žena Mill je smatrao posljedicom njihova isključivanja iz obrazovanja, a vjerovao je kako će zapovijedanje i podčinjenost postati iznimke dok će ravnopravno udruživanje postati pravilo. Tako su žene dobile zagovornike, dobile su i pravo

glasa no taj glas i dalje udara u neku drugu frekvenciju. Žena je i dalje manjina na svim poljima osim u domeni obiteljskog života. Govore da je istovjetna muškarcu, a za isti rezultat mora se mnogo više truditi. Preokret u cijelu priču donijet će Simone de Beauvoir koja kritizira postojeće društvene uvjete u kojima se muškarac i žena razvijaju tako da žena dobiva atribute poput pasivnosti, ovisnosti o muškarcu i inferiornosti. Prema de Beauvoir žena nije rođena pasivna, inferiorna i ovisna o muškarcu već takva protiv svoje volje postaje u muškom svijetu. „Djevojčica živi među bogovima muškog obličja. U njezinim očima, u muškarcu se utjelovljuje Drugi; ali taj Drugi je za djevojku esencijalan dok sebe, u odnosu na njega, shvaća kao neesencijalnu.“ navodi Mihaljević (2016). Ogromnu prekretnicu u poimanju roda i spola kao i njihove međusobno uzajamnosti učinila je Kate Millett. Ona ističe kako je nužno odbacivanje roda onakvoga kakvoga ga je konstruirao patrijarhat. Prema njezinim poimanjima spol podrazumijeva fiziološke karakteristike i anatomsku razliku između muškarca i žene, a rodom je označena društvena koncepcija rodni uloga. Rodna jednakost podrazumijeva ukidanje svih društvenih dimenzija stratifikacije između žena i muškaraca, bez obzira na njihove biološke razlike. Rodna jednakost temelji se na pripadnosti ljudskoj zajednici. Odnosi se na jednake mogućnosti pristupa, sudjelovanja korištenja te kontrole dobara, resursa, političke moći i društvenoga statusa ženama i muškarcima u društvu navodi Mihaljević (2016). Osamdesete i devedesete godine 20. stoljeća čine pravi zaokret u poimanju muško - ženske ravnopravnosti. Postmoderna smatra kako ne postoji jedinstven ljudski identitet, već postoje samo identifikacije koje su kontekstualno društveno, socijalno i politički uvjetovane. Ovakav preokret u diskursu impliciran je uzročnim slijedom ljudskoga razvitka izraženim jačanjem ekspresivnih vrijednosti kroz autonomiju i individualizam. Više nema apsolutnih pravila i moralnih principa, već je sve društveno konstruirano i relativno pa se sve mora tolerirati. Tako Judith Butler rod smatra fluidnom i promjenjivom varijablom neovisnom od bioloških karakteristika osobe. Rod je ustvari izvedba, a ne ono što osoba zaista jest. Distinkcija roda i spola pružila je mogućnost analize utjecaja društva, religije i kulture na stvaranje i oblikovanje uloge koje su se pripisivale ženama i muškarcima i smatralo ih se nepromijenjenima. Nameće se jedinstven zaključak kako spolne uloge nisu nešto što je biološki zadano već su podložne povijesnim promjenama.

4. Socijalni aspekti narcizma

Narcizam je pojam koji povezujemo s nedostatkom empatije, arogancijom, potrebom za divljenjem, željom za pažnjom i prenapuhanim osjećajem vlastite vrijednosti. Kada takve osobine postanu trajne i potpuno nefleksibilne, to je poznato kao narcistički poremećaj osobnosti. Narcisoidnost je često popraćena osjećajem da sve pripada njima i da svoje postojanje daju na dug ostatku svijeta. Osim toga, fascinirani su perfekcionizmom koji proizlazi iz vrlo strogog i kažnjavajućeg super ega. Oslanjaju se na druge za potvrdu i neumorno dokazuju svoju jedinstvenost. Kada je narcis povrijeđen moguća su samo dva obrasca ponašanja: povlačenje i narcisoidni bijes (Lach opisuje V-točku narcisa). Veliko ja, nastaje kao obrana od ovisnosti o bilo kome, prvenstveno iz konkretnosti koja zdravu ovisnost o drugima izjednačava s parazitskom ovisnošću. Lasch je 1979. godine u radu „Narcistička kultura“ otvorio temu kako današnje društvo potiče paranoju i mentalitet preživljavanja, istaknuvši kako stvoriti okruženje koje modernog čovjeka tjera da ne mašta o tome kako riješiti problem, već da bude sretan jer je unatoč problemu preživio. U istoj knjizi Lasch opisuje promjenu zapadne kulture koju sve više karakteriziraju praznina i nemoć. Svaki postupak treba biti hedonistički i svaki odnos treba biti ugodan. Novac i potrošnja su sve, vladaju usporedbe i zavist, praćeni stalnim osjećajem nedostatnosti i manje vrijednosti. Lasch smatra da uvjeti života u suvremenom svijetu zahtijevaju površnost koja nas štiti od strahova koji nas zarobljavaju. Suvremeni čovjek misli da je slobodan, otvoren i ni o kome ne ovisi, ali je još uvijek slab, paranoičan i potpuno nesposoban ikome vjerovati i ikome biti zahvalan. Individualizam se sve više ističe kao ključni aspekt narcizma u suvremenoj kulturi. Kroz povijest, čovječanstvo je uvijek težilo individualnoj neovisnosti/autonomiji i slobodi. Do sada je, međutim, dosegnut stupanj kada kolektivne vrijednosti i očekivanja izvana postaju manje važni te se ljudi više fokusiraju na sebe, odnosno na zadovoljenje osobnih potreba, te svoje ponašanje i djelovanje usmjeravaju prema tom cilju, što vodi do narcizma. Prema Kernbergu, postoje tri stupnja težine narcističkog poremećaja ličnosti. Prva, visoka razina, neurotičnost; Drugi stupanj pokazuje simptome tipične za narcisoidnost, a treći stupanj ozbiljnosti narcističkog poremećaja osobnosti može djelovati u dva obrasca. Prva mogućnost je da funkcionira i predstavlja se granično: nedostatak tolerancije na strah, kontrola impulsa, ali i smanjene funkcije sublimacije. Drugi model ima bitno antisocijalne karakteristike. Ekstremni se definira kao sindrom malignog narcizma koji uz osnovne karakteristike narcističkog poremećaja osobnosti (NPL) ispoljava antisocijalno ponašanje, paranoidne ideje i agresivnost

prema sebi i/ili okolini. Također, postoje i maligni narcisi kojima vlada prezir, obično su skloni alkoholu te posljedično tome i nasilnom ponašanju. S druge strane postoje i narcistični kriminalci koji nisu nasilni. Krivična djela čine jer raznim manipulacijama izvlače novac i od toga zarađuju za život. NPL je Kernberg definirao u četiri dimenzije: patologija sebe, patologija odnosa s drugima, patologija superega i temeljno stanje praznine i dosade. Osnovno stanje praznine i dosade izražava se u potrebi za čestim podražajima koji mogu biti i umjetni. Često se očituje u alkoholizmu ili ovisnosti o drogama, promiskuitetu ili seksualnoj inhibiciji. Veličina se dugo smatrala glavnom karakteristikom narcizma i stoga je imala ulogu u svim definicijama i klasifikacijama. Tijekom tog vremena počela su se mijenjati mišljenja o njoj. Ovo opisuje mnoge karakteristike narcizma, upravo suprotno od grandioznosti. Narcisi su u ovom slučaju dakle sramežljivi, tankočutni, tajnoviti, sramežljivi, tako da je gotovo sve suprotno od prepotentnog osjećaja važnosti i veličine. Rosenfeld je opisao "debelokožne" i "tankokožne" narcise, a razliku u transferu između njih dvojice opisao je Kernberg 2014. godine. Stoga se narcis "debele kože" opisuje kao stabilan, funkcionalniji i sposoban dobro funkcionirati na poslu i u društvu, ali ima potpuni nedostatak fantazije i mašte, što mu unutarnji svijet čini jednostavno presiromašnim. U komunikaciji ne mogu otkriti strahove ili želje niti su zainteresirani za dublje sukobe. Takav narcis želi imati potpunu kontrolu nad odnosom s terapeutom. Dobro razmisli o čemu će pričati na terapiji i kakve će asocijacije stvarati kako bi terapeut uzeo određeni smjer i to onda narcis doživi kao vlastiti trijumf jer je predvidio situaciju i "prevario" terapeuta, dokazujući da je bolji od profesionalaca u ovoj oblasti. Tanko kožni narcis, s druge strane, stvara više regresivan prijenos i sklon je djelovati na nestabilnoj granici. Stvara osjećaje prezira prema terapeutu i sklon je osjećaju manje vrijednosti, poniženju i depresiji. Pretjerano je osjetljiv na kritiku i njegova glavna obrana je projekcija. Stoga sve negativno projicira na terapeuta i očekuje svojevrsnu zamjenu uloga. Pacijent koji je sadistički mučio terapeuta osjeća da mu terapeut mora uzvratiti uslugu i osvetiti se nekim oblikom agresije. Ekstrem takvog odnosa može biti sado-mazo transfer gdje narcisi svaki odnos pretvaraju u neprijateljsku interakciju koju žele dovesti do ruba i neuspjeha. Danas narcise radije dijelimo na grandiozne i osjetljive. Grandiozna karakterizacija uključivala bi aroganciju, podlost i manipulaciju, dok je osjetljivi narcis povučen, plah i sramežljiv. Ranjivi narcis sklon je biti preosjetljiv, viktimiziran, nesposoban se nositi s problemima i drugima te ima nisko samopoštovanje. Vaknin je 2007. podijelio narcise na "one od mozga", tj. oni kojima se treba diviti zbog njihove inteligencije i "one somatske" čija je ljepota izvorište narcizma. Akhtar je također govorio o specifičnim obrascima ponašanja narcisa npr. ne mogu vjerovati drugima, ne žele se i ne mogu osloniti na druge, njihov moral pada kada je u pitanju dobitak, imaju osjećaj

manje vrijednosti i oslabljenu sposobnost ljubavi i privrženosti. Također je opisana razlika između otvorenog i prikrivenog narcisa kako tvrde Mustač i Marčinko (2020.)

Kako bismo najlakše uspjeli spoznati aspekte društvenog i/ili grupnog narcizma možemo proučiti rad Takamichi Sakuraia koji u nekoliko svojih članaka koristeći se sadržajem velikih imena poput Fromma, Lascha, Adorna, Horkheimera i Marxa pokušava shvatiti i objasniti koncept društvenog narcizma i njegova utjecaja na društvenu, političku i ekonomsku sferu u svijetu u kojem vlada kapitalističko društvo. Sljedeći sadržaj odraz je njegovih najvažnijih okosnica o narcisoidnom društvu... Narcizam je orijentacija u kojoj su sav nečiji interes i strast usmjereni na samog sebe: vlastito tijelo, um, osjećaje, interese i tako dalje. (...) Za narcisoidnu osobu samo su on i ono što ga se tiče potpuno stvarni; ono što je vani, što se tiče drugih, stvarno je samo u površnom smislu percepcije; to je stvarno za nečija osjetila i za nečiji intelekt. Ali to nije stvarno u dubljem smislu, za naš osjećaj ili razumijevanje. Narcis je, zapravo, svjestan samo onoga što je vani, u onoj mjeri u kojoj to utječe na njega. Dakle, on nema ljubavi, nema suosjećanja, nema racionalne, objektivne prosudbe. Narcisoidna osoba je izgradila nevidljivi zid oko sebe. Ona je sve, svijet je ništa. Ili bolje rečeno: Ona je svijet kaže Fromm (1993.).

U raspravi o patologiji narcizma važno je razlikovati dva oblika narcizma - jedan benigni, drugi maligni. U benignom obliku, objekt narcizma rezultat je napora osobe. Tako, na primjer, osoba može imati narcisoidni ponos u svom radu kao stolar, kao znanstvenik ili kao poljoprivrednik. U mjeri u kojoj je predmet njegove narcisoidnosti nešto za što mora raditi. Njegov isključivi interes za ono što je njegov rad i njegovo postignuće stalno je uravnoteženo njegovim interesom za sam proces rada i materijalom s kojim radi. (...) tvrdi Fromm (1964).

U slučaju malignog narcizma, predmet narcizma nije ništa što osoba radi ili proizvodi, već nešto što ima; Na primjer, njegovo tijelo, njegov izgled, njegovo zdravlje, njegovo bogatstvo itd. Maligna priroda ove vrste narcizma leži u činjenici da joj nedostaje korektivni element koji nalazimo u benignom obliku. Ako sam "sjajan" zbog neke kvalitete koju imam, a ne zbog nečega što postizem, ne moram biti u srodstvu ni s kim ili bilo čime navodi Fromm (1964).

Koje zaključke upućuje Frommova društvena teorija ističući narcizam? Razotkriva mehanizme narcizma u društvenim uvjetima tržišnog kapitalizma koji djeluje kao negativan čimbenik u društvenom okviru demokracije zbog činjenice da je narcizam bitno isprepleten s otuđenjem (Sakurai 2018.; 2020.). Ovaj filozofski koncept označava socio – patološki fenomen u kojem se ljudska bića pretvaraju u objekt socio – ekonomskih sustava, a potonji se time pretvara u subjekt koji se naziva „kapital“ (Fromm 2013. (1961.); Marx 2013 (1844.)). Ova suštinska transformacija rađa otuđenje. Kao što su rekli Theodor W. Adorno i Max Horkheimer, „tehnička racionalnost danas je racionalnost dominacije“, i „to je kompulzivni karakter društva otuđenog

od samog sebe“ (2002: 95). Kroz otuđenje, dakle, ljudska bića počinju osjećati nepodnošljivu psihološku bol zbog svoje krajnje pasivne pozicije dok su stimulirana tržišnim mehanizmom da potiču maligni oblik narcizma (Sakurai 2018.; 2020.). Kao takvo, vrijedno je pokazati teorijsku vezu između otuđenja i narcizma u okviru Frommove društvene teorije navodi Sakurai (2021). Nadalje, Fromm dijeli narcizam u dvije vrste u smislu „bioloških i socioloških funkcija“ kako ih on naziva: individualni i društveni narcizam – potonji često zamjenjuje „grupnim narcizmom“ (1964.: 72–73, 78; Sakurai 2018. : 166). U njegovoj teoriji ta se razlika shvaća kvantitativno, odnosno prvi je narcizam analogan drugome (Fromm 1964.: 78; Sakurai 2018.: 51–54). Drugim riječima, one su kvantitativno odvojene jedna od druge u perspektivama individualne i socijalne psihologije (Funk 1990.). Ovo je ključna značajka u Frommovo psihoanalitičkoj teoriji budući da kvantitativna razlika vezana uz psihologiju i socijalnu psihologiju omogućuje Frommu da razlikuje bolesti ne samo na individualnoj, već i na društvenoj razini. To objašnjava zašto se Fromm posvetio narcističkoj orijentaciji upravo u smislu društvenog narcizma. Zapravo, on se ne smatra samo psihoanalitičarem, već prije „sociološkim psihoanalitičarem“ (Grey 1992.; Sakurai 2018.: 158), kao što on sam pokazuje u svom pionirskom eseju iz 1932. „Metoda i funkcija analitičke socijalne psihologije“, koja je provokativno inkorporirala Freudovu psihoanalizu u Marxov povijesni materijalizam iz sociološkog kuta navodi Fromm (1970 (1932)).

U biti, grupni narcizam djeluje na tri načina: u “narcisističkom kateksisu“, u dijalektičkom, razvojnom procesu benignog i malignog narcizma i u malignom grupnom zadovoljstvu (Fromm 1964.: 78-79; Sakurai 2018.: 51-52) . Prvi način označava mehanizam kako grupu opskrbljuju njezini članovi energijama benignog ili malignog narcizma pomoću kojih grupa može djelovati, primjerice, reakcijom bijesa. Drugi je način objašnjen Frommovom tvrdnjom da grupni narcizam postaje „kompatibilan s društvenom suradnjom“ ako su njegove potrebe usmjerene na produktivnu aktivnost u benignim uvjetima, dok je „narcisoidna strast“ inducirana ako su one apsorbirane u „sjaj“ grupe, „njegova prošla postignuća“ i „tjelesnu strukturu njegovih članova“ u zloćudnim terminima (1964.: 73–78). Treći način pokazuje zašto su ekstremni oblici narcizma kao što su politički fanatizam, šovinizam i etnonacionalizam uvijek u velikoj mjeri podržani zloćudnim narcističkim zadovoljstvom, koje je posljedica činjenice da je to isključivo zadovoljstvo članova grupe.

Gornji mehanizmi grupnog narcizma potkrijepljeni su mehanizmima individualnog narcizma na temelju toga što prvi narcizam djeluje tako da individualnu narcisoidnu energiju nudi grupi. Međutim, ono na što bi se trebalo najviše usredotočiti u vezi s pitanjem grupnog narcizma su njegove patološke funkcije, jer narcizam na društvenoj razini često postaje

zloćudan, u Frommovom teoretskom okviru – to je još jedan razlog zašto su gornji drugi i treći način vrlo relevantni grupnom tipu narcizma u sociopatološkom smislu. Posebno naglašava četiri karakteristike grupnog narcizma u patološkoj dimenziji: „nedostatak objektivnosti i racionalnog prosuđivanja“, nužnost „narcisoidnog zadovoljstva“, „reakciju bijesa“ i narcisoidnu „simbiozu i identifikaciju“ kako navodi Sakurai (2018). Na te načine narcisoidnost postaje patološki povezana s politikom, kao što je predloženo u nastavku. To je prije svega zbog činjenice da, kako Fromm kaže, „(u)koliko grupa kao cjelina zahtijeva grupni narcizam za svoj opstanak, on će produbiti narcističke stavove i dodijeliti im kvalifikaciju da su posebno čestiti“ tvrdi Sakurai (1964). Pojednostavljeno rečeno, grupni tip narcizma prisiljen je postajati sve više i više narcisoidan jer mu je potreban kateksis individualnog narcizma da bi bio živ. U Frommovoju teoriji, mehanizam grupnog narcizma odvija se gotovo isključivo pomoću malignog grupnog zadovoljstva budući da je u društvenim uvjetima tržišnog kapitalizma, u kojem ljudi zahtijevaju pretjerano visoko narcisoidno zadovoljstvo, dijalektika benignog i malignog narcizma najčešće pogođena primarno patološkim političkim pokreti kao što su etnonacionalizam i šovinizam. U tradicionalnom razumijevanju Frommove teorijske sheme, može se tvrditi da kada se ovdje nalazi autoritarna društveno-karakterna struktura, pokreti rezultiraju poticanjem fašističke vrste politike. Bez obzira na to, kapitalističko tržišno društvo počiva na mehanizmima narcisoidnosti, karakternoj strukturi društva, pa se *raison d'être* ljudi ovdje očituje isključivo njihovom vlastitom narcističkom orijentacijom koja pokreće funkcioniranje tržišne ekonomije.

Koncept narcizma, koji preuzima te višestruke disciplinarnе aspekte, kao što su oni psihoanalize, sociologije i politike, postaje zapleten u teorijske funkcije koncepta alijenacije, filozofskog koncepta koji svoje derivacije ima prvenstveno u Marxovim doprinosima (Sayers 2011.; Schacht 1994.).

5. Nametnuta (ne)ravnopravnost žena

„Nikakav se pljesak ne čuje od jedne ruke, ako nema i druge.“ (Rumi)

„Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i dvoje njih bit će jedno tijelo.“ (Mk 10,7). Knjiga Postanka kaže: „Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko stvori ih. I blagoslovi ih Bog i reče im: ‘Plodite se i množite i napunite zemlju i sebi je podložite’ (Post. 1, 27)... „Radi toga je ljude snabdio raznim spolom, dao im različite sklonosti i prednosti, da bi mogli zajedničkim djelovanjem postići tu svrhu.” navodi Crnica (1945). No je li svrha postignuta? Svaki ljudski postupak vođen idejom ljubavi kako ističe Erich Fromm slijedi nekoliko putova. Pritom je važno istaknuti da je pitanje vezano za ljubav uglavnom formirano kao *kako biti ljubljen?*, a ne *kako ljubiti?* Upravo je ova kontradiktornost uvertira za neke oblike ekstremnog ponašanja kako žena tako i muškaraca. A otkuda zapravo sve to kreće? Vjerojatno od majke. Majka jest toplina, majka jest hrana, majka jest euforično stanje zadovoljenosti i sigurnosti. Takvo je stanje narcizam, da se poslužimo Freudovim izrazom. Vanjska stvarnost, ljudi i stvari, imaju nekakav smisao samo u smislu zadovoljavanja ili frustriranja unutrašnjeg stanja tijela. Stvarno je samo ono što je unutra; ono vani stvarno je samo s gledišta mojih potreba - nikad s gledišta mojih vlastitih kvaliteta ili potreba navodi Fromm (1997). I jedni i drugi smatraju kako trebaju biti zadovoljeni uvjeti kojima se postaje ljubljen/omiljen. Tako muškarci zadovoljenje ovog uvjeta omiljenosti/ljubljenosti svode na tvrdnju da treba biti uspješan, moćan i bogat koliko je to god moguće u okvirima vlastitog društvenog položaja, dok žene ispunjenje istog vide kroz vlastitu privlačnost pa pomno paze na izgled tijela, lica i naravno odjeće. Oba puta ispravna su jedino i isključivo ako ne kroče u sferu ekstremizma, npr. „molitelji krunice” ili Ivana Knoll za vrijeme Svjetskog prvenstva u nogometu 2022. godine.. Golišave fotografije *influencerice* Ivane dokidaju čak i stroge kriterije i pravila katarskog svjetonazora. Svaka ova realnost, bila ona i narcistička dio je društvene klime 21. stoljeća. „*Ovo je doba tjeskobe zbog električne implozije koja potiče na angažiranost i sudjelovanje, bez obzira na točku gledišta.*” navodi McLuhan (2008). Moderni se čovjek otudio od sebe, od svojih bližnjih i od prirode. Sam je sebe preobrazio u robu. Vlastite životne sile doživljava kao ulaganje koje mu mora donijeti najveći profit. Iako se svi trude ostati što je moguće bliže ostalima, svi ostaju potpuno sami, prožeti

dubokim osjećajem nesigurnosti, tjeskobe i krivice. Društvo pritom nudi brojne palijative koje pomažu ljudima da na svjesnom nivou postanu nesvjesni svoje samoće. Na primjer rutina birokratiziranog, mehaničkog posla koja pomaže ljudima da postanu nesvjesni svojih najtemeljitijih ljudskih žudnji - čežnja za transcendencijom i sjedinjavanjem. Ako sama rutina posla podbaci, čovjek svoj nesvjesni očaj suzbija rutinom dokolice pasivnim konzumiranjem zvukova i prizora što mu nudi industrija zabave navodi Fromm (1997). Prvenstvo u tom procesu stvaranja dokolice zasigurno pripada medijima. Prisiljeni smo u medijima slušati debate o postupcima „vojnika” molitelja, a bombardirani smo bili i brojnim moralizatorskim komentarima pojedinaca tijekom Svjetskog prvenstva kada se Ivana Knoll (po viđenju istih) promovirala kroz našu reprezentaciju. Mogu li se ova dva primjera smatrati narcisoidnošću kao i produktom globalnog konzumerističkog društva teško je odlučiti. Važno je samo (ili je i to privid) da su danas jednostavno svi sretni. Sretni su „molitelji“ jer je njihova poruka dospjela u medije, a sretna je i Ivana jer je i ona kao i oni u medijima, a povećao joj se i broj pratitelja. Svijet je samo jedan veliki objekt namijenjen ljudskoj „gladi“. Narav čovjeka stvorena je za razmjenu i primanje, za trampu i konzumiranje pa objekti spiritualni – „molitelji“ ili materijalni - tijelo Ivane Knoll, postaju predmetom razmjene i konzumacije. Vidljivo je ipak kako se muškarci najčešće pokazuju kao oni koji prihvaćaju i mogu odabrati izazove dok su žene najčešće svedene na pojedine dijelove svoga tijela. Upravo je ovo i razlog zašto su uzeta baš ova dva primjera „molitelji“ vs. Ivana Knoll. Naravno da naši postupci leže u odgoju i pogledima naših roditelja, ali koliko doista skrivaju iskonsku bit, a koliko su samo mimikrija za neke puno dublje i ograničene misli, potrebu za konformizmom i društvom spektakla. Žene većinom propagiraju tjelesni izgled u vidu krajnje negativne objektivizacije i vlastite seksualizacije. Ako se u javnom diskursu žene predstavljaju kao „roba“, jesu li zaista nezavisne i samostalne u raspolaganju svojom sudbinom? Svjedoci smo činjenice da javni diskurs sugerira kako društvo, premda je doživjelo promjene u položaju žene i njezinom statusu, ipak nije puno evoluiralo u njihovu podcjenjivanju i omalovažavanju. Prema nekim medijskim studijima, mediji su ti koji konstruiraju društvenu, političku, kulturnu i svaku drugu realnost, o čemu pak ne postoji šira društvena svijest. S druge strane razvila se ideja kako mediji prenose ono što se događa na objektivni i realan način, odnosno oni su *zrcalo javnosti* kako navodi Hromadžić u Glavudrić (2019). Ipak, na temelju gore navedena dva primjera može se zaključiti da današnji mediji pridonose spektakularizaciji i depolitizaciji društva stvarajući tako, navodi Debord, *društvo spektakla* navodi Glavudrić (2019). U ovom se ozračju rodila i *celebrity kultura* koju karakteriziraju tabloidi i senzacionalistički pristup kreiranju vijesti i medijskog sadržaja. Iako je za pretpostaviti da je ovakav pogled na sadržaje rezerviran za zabavnu produkciju, valja

istaknuti da pošteđeni nisu ostali ni sportski događaji. Posljedično tome zašto osuđivati Ivanu ili bilo koju drugu osobu koja u opće prisutnom senzacionalizmu traži samo prostor za sebe. Postavlja se pitanje da li je to vođeno narcističkim osjećanjima i to onim vulnerabilnim nasuprot zdravim?

6. Mediji kao naša zrcala – širenje narcizma

Prema sociološkim pretpostavkama zbilja je skup subjektivnih zbilja koje u sebi sadrže svijest o zajedničkoj zbilji koja je iznad nas a to je zbilja svakodnevnog života. U današnje vrijeme mehanizam koji umnogome koristi čovjekovoj percepciji zbilje svakako su mediji. Naravno, ovdje se ne radi o medijima koje „sirovo” možemo definirati samo kao sredstvo prenošenja poruke, nego mediji kao način manipulacije pa čak podjarmljivanja u krajnjoj liniji. Pitanje je zapravo jesu li mediji konstrukti naše zbilje, ili oni doista samo zrcale ono što se događa u zbilji. Već je ranije izneseno pitanje dviju medijski vrlo eksponiranih pojava, „molitelji” i Ivana Knoll. Glavudrić (2019) navodi da Hromadžić tvrdi da *sintagma „mediji kao zrcalo javnosti” može biti opravdana, ali ne doslovnog tumačenja nego kao primjer koji ukazuje na različitost i složenost razumijevanja medijskih institucija, sadržaja, formi*. “Naravno da nas mediji moraju ponekad uzburkati, potaknuti na razmišljanje i djelovanje, ali do koje granice? Kako možemo objektivno odrediti što je jednakost, a što samo medijski narcizam pojedinca? Kada se prouče natpisi koje je za vrijeme trajanja Svjetskog prvenstva u nogometu 2022. godine izazivala pojava Ivane Knoll vrlo se lako dovodi u pitanje objektivnost medija. Njezino tijelo iskakalo je iz gotovo svake poveznice. Koje su bile Ivanine namjere i je li njezina pojava polučila za nju osobnu korist nikada nećemo saznati, jer kao što je već ranije navedeno naša je intersubjektivnost ono što zapravo dijelimo. Jesmo li se skroz ogolili, ili smo samo vješto iskonstruirali golotinju. Pojam kulture slavnih opisuje zapravo sadašnju situaciju u medijski konstruiranim sadržajima i programima te sve veću nadmoć tabloidnih i spektaklom oblikovanih sadržaja. „*Početke medijske tabloidizacije i s njom povezane društvene spektakularizacije moguće je pronaći još dublje u povijesti, u 30-im godinama 19. stoljeća u SAD-u, kada se pojavljuju 'časopisi za jedan peni' koji su razliku između proizvodne i prodajne cijene pokrivali prodajom reklamnog prostora.*” Navodi Glavudrić (2019). Glavni su korisnici ovakvih medijskih sadržaja bili radnička klasa. Tabloidi su im bili cjenovno dostupni pa su ih koristili za učenje jezika, ali i za izbjegavanje bilo kakvog političkog ili ideološkog opredjeljenja. Ovakvi su im časopisi bili odmak od svakodnevnog teške zbilje, ali s obzirom na to da su se temeljili na reklama bili su i početak puta za stvaranje masovnih potrošača. Osim toga sve su se više isticali pojedinci koji su snagom tabloida postajali slavni. Oni počinju kreirati trendove, obrasce i stilove koji dovode do opće pomame i poistovjećivanja. Skandali, brisanje svih granice morala i lijepog ponašanja dovodi do stvaranja skoro pa umjetnih figura koji postaju simboli nečega čemu publika stremi, s čime se poistovjećuje, što želi postati. Isticanje

pojedince dovodi i do stvaranja tzv. kulture ličnosti koja predstavlja transformaciju i pretvorbu običnih ljudi i javnih osoba u 'poznate i slavne'. Tako nitko od nas nije znao za Ivanu Knoll dok svoje tjelesne atribute nije obznanila na nekom od portala, a sve da bi kako ona navodi, podržala našu reprezentaciju. Upravo se ovaj dio i odnosi na narcisoidno poimanje samoga sebe, jer dotadašnji anonimus u samo nekoliko dana postaje *influencer* ili utjecajna osoba koja definira svaki djelić svakodnevnog života. „*Komodifikacija svakodnevnog života i razvoj novih medija koji su omogućili znatno veći stupanj interaktivnosti, stvorili su preduvjete da kultura slavnih osoba dobije nove oblike te da postane ključna komponenta globalne kulturne industrije.*” Navodi Glavurdić (2019). Kako navodi Glavurdić (2019) slavne osobe koje su to postale zahvaljujući svojoj tabloidizaciji zrcale svoje ponašanje na širu javnost i na tzv. malog običnog čovjeka.

7. Grandiozni *self*

„Pismo u kojem je (Becquerel, op. a.) Akademiji priopćio da bi njezin doktorski rad trebalo potaknuti stipendijama nije dostavljeno njoj osobno, nego Pierreu. Poticanje znanstvenog rada jedne žene vjerojatno bi gospodu dovelo na rub fleksibilnosti.“ navodi Leonard (2022).

Zdrav razum traži da se svatko brine za sebe kako bi mogao što bolje funkcionirati u životu i radu, kako bi se mogao što bolje osjećati i ostvarivati svoje ciljeve. Faze čovjekova života idu od one najbesspomoćnije kada nam je nužna pomoć, briga i ljubav odrasle osobe, preko faze sazrijevanja, kada sami sebi postavljamo okvire na temelju svega onoga što smo primali tijekom djetinjstva pa sve do zdravog samoostvarenja kada se naučimo zdravo skrbiti za sebe, ali i za druge ljude. Čovjek je društveno biće i da bi se mogao zdravo razvijati on treba pomoć drugih osoba pa se nameće zaključak kako se prava briga i skrb za samoga sebe očituje i u traženju pomoći od drugih koji znaju i mogu izvesti neke stvari bolje od nas. Ovdje sada dolazi do razdora. Zašto? Upravo zbog toga što društvo 21. stoljeća ne brine za sebe i druge već se nadmeće, uspoređuje, uzvisuje, šokira, začuđuje... ustvari zrcali sve naše unutarnje borbe i nesigurnosti, ali zapakirane u popularnost i uspješnost, promovira nezdravi narcizam. Narcizam kao pojava ne mora nužno značiti nešto loše, nešto od čega treba bježati. Štoviše, narcizam je prirodan psihološki razvojni proces. Kada je on doista zdrav podrazumijeva autentičnost, prihvaćanje samoga sebe kao i dobar uvid i svjesnost vlastitih emocionalnih procesa. Zdrav narcizam ne potiskuje svoje emocije, ali ih zna kontrolirati pa mu ta samokontrola daje snagu za ostvarivanje uzvišenih ciljeva i životnih zadataka. Zrelost na socijalnoj razini osobnosti očituje se onda kada osoba ne bježi od drugih, kad ne osjeća potrebu da bez razloga napada i kritizira, nego je spremna konstruktivno surađivati sa svima i uspostavljati zrele međuljudske odnose. Negativne konotacije narcizma dolaze do izražaja kada osoba izražava pretjerani osjećaj vlastite važnosti i jedinstvenosti, neprestano traži pozornost, potrebu za divljenjem uz potpuni gubitak zanimanja i ljubavi prema drugima. Narcis u negativnom smislu neprestano nosi obrambenu masku iza koje krije krhko samopouzdanje, neprihvatanje osjetljivo i na najmanju moguću kritiku. Iako je po definiciji narcis osoba koja je zaljubljena u samu sebe, narcis u biti ne voli sebe. On je zaljubljen u oklop ili masku koja predstavlja idealiziranu sliku samog sebe, a iza te maske krije se velika nesigurnost pa čak i mržnja prema samome sebi. Kako navodi Nikić (2021) Ovaj grandiozni *self* krhka je struktura pa su potrebni veliki obrambeni naponi ega da bi se održala. On ne može izdržati suočavanje s realnošću te za svoj opstanak zahtjeva masivne obrane koje troše mnogo psihičke energije. Obrambeni naponi tih

osoba, koji, osim obrana, uključuju i njihove obrambene manevre, u životu ih okupiraju u velikoj mjeri. Često cijeli njihov život u realnosti služi održavanju iluzije grandioznog *selfa*. Iza privida povišenog samopoštovanja nalazimo prikriven nesvjestan ili presvjestan osjećaj manje vrijednosti kojeg se bolesnik nastoji riješiti. Ego obranama prikriva osjećaj inferiornosti. Međutim identitet se temelji na trajnom održavanju iluzije, koju je stalno potrebno štititi. Više je teorija koje nastoje objasniti razloge zbog koji dolazi do narcističkog poremećaja. Ipak, većina stručnjaka prihvaća biopsihosocijalni model¹ uzročnosti tvrdi Krašić (2020). Prema ovom modelu uzrok poremećaja mora se potražiti u cjelokupnoj životnoj povijesti osobe. Pritom je najvažniji dio razvoja narcističke osobnosti upravo rano djetinjstvo u kojem je osoba uspostavljala svoje prve odnose s roditeljima i drugim bliskim osobama. Psihosocijalna analiza smatra da roditelji koji su hladni i afektivno udaljeni od svoje djece, koji ne znaju pohvaliti djetetov trud i postignuća, velikim dijelom pridonose oblikovanju narcističke ličnosti. Zanemareno dijete nastoji se boriti protiv roditeljskog odbacivanja, protiv osjećaja bezvrijednosti i nemoći stvarajući „lažni self“ s kojim odrasta. Narcistički poremećaj počinje tako što dijete samo sebi dokazuje vrijednost i talentiranost. Bihevioralna psihologija narcizmu pristupa s aspekta pretjeranog i nerealnog nagrađivanja djece prema modelu svaka dječja želja zapovijed je roditeljima. Roditelji koji pretjerano hvale, nagrađuju i uzdižu svoju djecu pridonose stvaranju grandioznog selfa koji se nalazi u jezgri narcističke ličnosti. Kognitivna psihologija smatra da narcis svoja iskustva ne procjenjuje realno, ali krivcima smatra i roditelje koji svoje neostvarene ambicije i planove „prebacuju“ na leđa nespremne djece koja nisu sposobna ostvariti nerealne zahtjeve roditelja. Kakvi god bili pokušaji objašnjenja narcističkog poremećaja jedno je sigurno, moramo pokušati upoznati sami sebe. Osoba koja prihvati izazov promjene, rasta i preobrazbe na najboljem je putu da stekne autentično samopouzdanje i postigne maksimalan stupanj vlastitog ostvarenja. Koliko nam to dopušta okolina, društvo, svijet 21. stoljeća teško je odrediti. Lako je „raditi“ na sebi kad nam nije bilo svakodnevno servirano društvo u kojem pobjednik uzima sve. Narcizam je poput moći, disperzivan. Cirkulira različitim mrežama. Nije mu potrebno uporište, ukazuje se i tamo gdje ga se ne očekuje. Ne robuje definicijama. Vremenom postaje sve kreativniji. U ovom se slučaju radi o dobrovoljnom

---

¹ psihijatriji i psihologiji dugo se smatralo da se nastanak poremećaja i bolesti može pripisati samo jednom uzroku, bio on biološki, psihološki ili socijalni. No liječnik i psihijatar George Engel je 1977. godine predložio drugačiji, cjelovit model koji su se svi ti faktori počeli promatrati istovremeno. Engel je vjerovao kako kod svakog pojedinca postoji interakcija njegovih bioloških faktora (genetike, fiziologije), psiholoških faktora (raspoloženja, ličnosti i ponašanja) te socijalnih faktora (obitelj i prijatelji, ali i društvo u kojem pojedinac živi te političke i ekonomske situacije) koji zajedno utječu na razinu funkcioniranja. Ovaj svoj model Engel je nazvao BIOPSIHOSOCIJALNI MODEL. više vidi <https://www.kakosi.hr/2020/09/04/psihicke-smetnje-poremecaji-i-bolesti-sve-isto-ili-ipak-razlicito/>

pristajanje na robovanje društvenim ukusima, ali i pokazuje kako se želi biti drugačijim od onoga kakvi ste u takozvanoj realnosti. Želi se čuti vlastiti glas. Društvene mreže, pored svega što se zna o njihovim zloupotrebama, potrebno je promatrati i kao mjesto umjetnosti i mogućnosti samorazvoja, slobode postojanja, autentičnosti života kad vam je on ekonomski i vremenski oduzet. Ako je narcistička struktura ličnosti ona koja se najbolje uklapa u postojeće društvo i ima najmanje sukoba s vrijednostima toga društva valja se zapitati jesu li „većinski“ narcisi među nama opasni? Gotovo svima koji se skrivaju iza visokih zidova vlastite taštine sigurno je teško prihvatiti da i drugi, s potpuno drugačijih polazišta, nude drugačija rješenja. (J. Bucay) Sociologija čini upravo ono što Bucay kaže: tjera nas da razmišljamo izvan uobičajenih i poznatih rutina svakodnevnog života kako bismo ih promatrali na nove i drugačije načine. Sociologija nas na to podsjeća i potiče da shvatimo koliko događaja za koje se čini da se tiču samo određenih ljudi zapravo odražava mnogo šira pitanja. Jedan takav problem je narcizam. Zašto je važno ovaj pojam objasniti sa sociološkog aspekta? Baš zato što se sociologija bavi društvom, ulogama u njemu, socijalizacijom, kulturom i nizom drugih aspekata. Zapravo, zanima je kako narcis funkcionira unutar tih parametara. Narcis je ipak socijalni darvinist koji ne može ni zamisliti da ne polazimo svi s istih pozicija. Poznat je po stalnom inzistiranju da se njegov uspjeh temelji isključivo na zaslugama, a ne spominje, primjerice, stvarni građanski položaj s kojeg bi mogao biti unaprijeđen. Povezanost narcizma i liberalnog kapitalizma treba uvijek iznova naglašavati. Tržišna struktura liberalnog kapitalizma tjera ljude da se prodaju i prezentiraju svoju najbolju sliku, konstantno održavajući narcisoidni mentalitet. Razmotrimo li sociološki evolucijsku logiku narcizma, shvaćamo da su ljudi, da bi preživjeli, morali biti najagresivniji, najjači, najbrži. Ali jesu li pohlepa i agresija stvarno potrebni sada kada smo evoluirali do točke u kojoj ima dovoljno resursa za sve? Činjenica da moramo biti najbolji i da se svi moraju ugledati na nas? Pitanje je koje na neki način otkriva grešku u teoriji evolucije a tiče se preraspodjele resursa dostupnih svima. Dakle, ako smo zapravo došli do točke u kojoj ima dovoljno resursa za sve, kako je moguće da narcis poput Donalda Trumpa dođe na vlast? Tko ga je nominirao i dao mu priliku da vodi najmoćniju državu svijeta. Upravo ljudi siromašne srednje klase. U današnjoj kulturi, u kojoj je uobičajeno napraviti pet fotografija za tu jednu „pravu“ fotografiju koja bi bila dovoljno reprezentativna za Facebook, postaje li granica između narcizma i normalnosti još nejasnija? Narcis ignorira svoj narcizam. S obzirom na njegovu krhkost, ako ga itko napadne, on će loše odreagirati jer ne podnosi kritike: Trump i njegove Twitter borbe. Narcis je osoba koja druge vidi kao objekte, a ne subjekte. Drugi su samo alati u službi mog Jastva. Narcis na svoja postignuća ne gleda kao na pitanje sreće ili društvenog položaja, već samo kao vlastito

postignuće. U kontekstu liberalnog kapitalizma, koji promiče ideologiju osobnog izbora kao glavnog uzroka osobne sreće, jasna je povezanost s narcisoidnim mentalitetom suvremenog društva. Osim Lascha, psihoanalitičar Heinz Kohut također je bio zainteresiran za moderno ja u 1960-ima i suočio se s novim problemom koji je privukao pažnju psihoanalitičara tog vremena. Ovaj osjećaj praznine, izolacije, otuđenosti i ne-pripadanja. Ovakav se ego može povezati s društvenim strukturama koje nisu kao one iz Freudovog doba; Industrijalizacija i uspon individualizma sa sve većim naglaskom na pojedinca. Ali egocentrizam skriva ovisnost o vanjskom divljenju za strukturiranje sebstva. Odatle i ta veličina koja je u funkciji formiranja osobnosti. Prema nekim sociolozima, moderni ja je „sputan“ tehnologijom koja redefinira način na koji smo intimni, ali i nas same. Je li u svijetu moderne tehnologije sebstvo stalno u rasulu ili je pak pronašlo novi način izgradnje sebe? Kako navodi Božić (2021).

8. Dva (S)pol

Egzistencijalna perspektiva ističe pretpostavku kako su biološki i ekonomski položaj čopora morali dovesti do muške nadmoći. Život općenito nije vrhovna vrijednost čovjeka nego taj isti život treba služiti ciljevima važnijim od njega samog (lov, ribolov... dakle opasnosti koje prijete pojedincu pretpostavljene su dobrobiti zajednice). Čovjek se ne uzdiže iznad životinje dajući novi život (žena koja rađa), nego riskirajući vlastiti život. Ovo je bio razlog zbog kojeg se unutar ljudske vrste prednost nije dala spolu koji rađa, nego onome koji ubija/riskira. Moć žene da stvori novi život oduvijek je izazivala divljenje, ali i zazor. Boginje, mitska bića poput sirena i vila, čarobnice i naročito vještice svojim simboličkim ustrojstvom jasno odražavaju ovaj arhetip. Budući da je neudata i bez djece, vještica je opasna. Ona je moćna i nezavisna pa je zbog toga po pravilu i kažnjena. Prema tome, mitovi su vjekovima prenosili poruku da žena samoj sebi nije dovoljna i da može biti opasna ako je sama te, shodno tome, uz nju mora uvijek biti netko da je ukroti, kontrolira i urazumi. U patrijarhatu ta uloga prvo pripada ocu, a potom suprugu. Kako tvrdi Mihaljević (2016) Izumom oruđa održavanje života za muškarca je postalo aktivnost i projekt dok je kroz majčinstvo žena ostala prikovana za svoje tijelo kao životinja. Čežnja je čovječanstva, kako je naveo već i sam Nietzsche, u nadilaženju samog sebe. „*Ne možemo biti Mensch ako nismo ili bar ne nastojimo biti Uebermensch.*” kaže Wolf (2019). Ženi je prema biološkom kodu data čast i mogućnost da se postavi u ulogu Stvoritelja i rodi. Muškarcu je pak s druge strane ta mogućnost oduzeta. Oba spola teže ka transcendenciji i ne mogu se pomiriti s činjenicom da su samo stvorenja koja slučajno borave u ovom trenutku. Žena je svoju ulogu opravdala, a muškarac? On da bi opstao mora stvarati. Njegov projekt nije ponavljati se u vremenu (kako se gleda na rađanje), nego vladati trenutkom i kovati budućnost. Ovakva muška aktivnost postavila je samu egzistenciju kao prevladavajuću vrijednost nad zbrkanim silama života.

Evolucija predmeta u vremenu kao i njegova historičnost smatra se nebitnom za pouzdani znanstveni uvid. Za razumijevanje društva i individualnih aktera, subjekata, bitna je spoznaja struktura, a ne povijesnih procesa koji su genetički prethodili „sadašnjem stanju“. Konstruktivizam društvene realitete poima kao povijesne i svakodnevne konstrukcije individualnih i kolektivnih aktera. Riječ „konstrukcija“ odnosi se istodobno na ono što je stvoreno prethodnom praksom i na ono što se događa u tekućim procesima djelovanja. Stoga je historičnost jedan od središnjih pojmova konstruktivizma. Prema tom pojmu društveni svijet oblikuje se polazeći od prošlih predkonstrukcija što znači da se u svakodnevnim postupcima i

interakcijama društvenih aktera reproduciraju, preuzimaju, premještaju i preobražavaju prošli, ali uspostavljaju i drugi društveni oblici te da to nasljeđe prošlosti i svakodnevno djelovanje stvaraju polje mogućnosti otvoreno prema budućnosti. Dakle, ako je evolucijom određeno da je muškarac taj koji je dominantan, koji je bitan za očuvanje plemena, onda ne čudi da se takav stav - konstruktivizam pojavljuje i danas. Dispozicije su sklonosti određenom načinu percipiranja, osjećanja, djelovanja i mišljenja koje svaki pojedinca, najčešće nesvjesno, pountruje i utjelovljuje ovisno o svojim objektivnim životnim uvjetima i socijalnom položaju. Iako se mogu mijenjati tijekom životnog iskustva, one su trajne jer su u nama čvrsto ukorijenjene te se odupiru promijeni i tako dokazuju stanoviti kontinuitet osobnog života. Prema svim ovim odrednicama borba žene za jednakost zapravo je Sizifov posao. „*Ta tko si ti uopće? govorio je taj (muški. op. a.) pogled. Mlado stvorenje bez doktorske titule, strankinja, guvernanta koja je zaboravila svoje mjesto! Žena!*“ navodi Wolf (2019). Dispozicije oblikovane već u najranijim društvima prenosive su jer, nakon što su stečene tijekom određenih iskustava, utječu i na druga područja iskustva. Bourdieu institucije poima relacionistički, ne kao supstancije nego kao konfiguraciju odnosa među individualnim i kolektivnim akterima: „*Ukoliko je sučeljen s uobičajenim situacijama pojedinac je uglavnom reproduktivan, a ukoliko se pak zatekne u nepoznatim situacijama tada se može očitovati inovativno.*“ navodi: Kalanj (2002). Bourdieu se služi pojmom „polja“ kako bi ograničio individualni mikrosvijet nasuprot sveukupnom društvu. Ovaj rad želi jasno razgraničiti „muško“ i „žensko“ polje i njihov utjecaj na narcističko ponašanje. Stoga je za ovaj diplomski rad vrlo važno Bourdieuovo imenovanje „polja moći“ koje je poprište uspostave odnosa između različitih polja i kapitala ... „*To je polje borbe za moć među nositeljima različitih moći.*“ navodi: Kalanj (2002).

Pojam „simboličkog nasilja“ koje je blago i maskirano te se provodi uz privolu onih koji ga trpe. Simboličko nasilje usmjereno je na umove, a ne na tijela. Katkada se očituje kao diskurs autoriteta ili riječ učitelja. Načelo simboličkog nasilja oblikuje dvostruki proces koji se sastoji od priznanja i neznanja što otvara mogućnost i za legitimiranje različitih dominacija. Upravo je ovo i dovelo do proizvoljnosti pri usustavljanju rodnog poretka. Rodni konstrukti proizvode se i distribuiraju s pozicije ovlaštenog autoriteta. S jedne strane tu je državni mehanizam koji popisuje, razvrstava i rangira svoje građane te propisuje i uređuje njihovo djelovanje, a s druge strane tu su institucije koje je isti ovaj autoritet ovlastio za obavljanje određene funkcije. Prešutno odobravanje onih koji su u podređenom položaju ne znači ujedno i prihvaćanje istih. U uvodnom dijelu već je i rečeno kako bi žene trebale odbaciti sve ono što je rečeno pa čak i propisano, jer zašto poštovati zakone koje ionako donosi nadmoćno muško. Muška dominacija predstavlja povijesnu konstantu. Muška nadmoć u društvu ostvarena je monopoliziranjem

normi kroz koje je patrijarhalno društvo vrijednosno definiralo spolne razlike. Tako konstruirana uloga i odgovarajući način ponašanja postali su dio svjetonazora i tradicije pod čijim jakim utjecajem na život i način mišljenja su Europljani dugo živjeli. Žena je postala metafora privatne sfere i pokornog položaja navodi Mihaljević (2016).

De Beauvoir (2016): 181 navodi: *Čak i u civilizacijama suptilnijeg senzibiliteta gdje nalazimo pojmove oblika i sklada, grudi i stražnjica ostaju povlašteni dijelovi tijela zbog nepotrebnosti i slučajnosti njihova razvoja.*

Na više mjesta istaknuta je suprotstavljenost „molitelja“ i Ivane Knoll - tradicija nasuprot individualizmu, čednost naspram razvrata. Pisani izvori svjedoče o neobičnoj činjenici da su žene u samim počecima civilizacije uglavnom uživale veću slobodu nego ikada kasnije. Neograničeni zahtjevima za „skromnošću“ ili čednošću, mnoga društva žensku golotinju nisu smatrala sramnom. I odrasle su se žene često razodijevale u obrednim prigodama kao što su velike svečanosti i važni obredi ozbiljnog ili zabavnog karaktera, što pokazuju i prizori na antičkim vazama koje datiraju iz 9. i 8. st. prije Krista. Postupno jačanje muške prevlasti povjesničar Jean Markdale sažeo je ovako: Kad je muškarac ustvrdio da je on ključan za oplodnju, stari načini mišljenja iznenada su se urušili. Bio je to izrazito važan obrat u povijesti čovječanstva, pa čudi što mu se ne pridaje jednak značaj kao kotaču, ratarstvu i uporabi kovina... Budući da je muškarac stoljećima bio zakidan... jednakost mu nije bila dovoljna. Sad kad je pojmio puni smisao svoje moći, odlučio je preuzeti vlast. Kako navodi Đelagić (2015) *Žena, nekad sveta zbog tajanstvene moći rađanja postaje svedena na običnu poslušnu maternicu; nekoć majka svega sada je „obična posuda“.* Na ženi se prvo primjećivao izgled, odnosno njezino lice, tijelo i odjeća. De Beauvoir u *Drugom spolu* nastavlja: *Maže si usta i obraze da bi im dala nepokretnu čvrstoću maske. Zarobljava svoj pogled u debele slojeve olovke i maskare, on postaje tek svjetlucač ukras njezinim očima. (...) Priroda je u uređenoj ženi prisutna, ali zarobljena, oblikovana ljudskom voljom prema muškoj želji. Ona se mora čas skrivati, čas pokazivati i to prema vrlo preciznim kodovima. Prva zapovijed za žene bila je ljepota. „Budi lijepa i šuti“ nalaže joj se možda od pamtivijeka. Običaji i moda često su služili odvajanju ženskog tijela od njegove transcendencije. Kineskinja povezanih stopala jedva može hodati, nalakirani nokti holivudske zvijezde lišavaju je njezinih ruku, visoke pete, korzeti, žičani obruči, krinoline nisu toliko namijenjeni isticanju oblina ženskog tijela koliko jačanju njegove nemoći (...) paralizirana neudobnom odjećom i ritualima priličnosti muškarcu se žena čini poput njegove stvari* kako navodi De Beauvoir (2016). Kako navodi Đelagić (2015) u svakom slučaju renesansa je naročito inzistirala na spolnom razdvajanju ženske ljepote i muške snage. Sve do 20. st. temeljito se ispituje gornji dio, lice, potom poprsje, dok se relativno malo pažnje

posvećuje nogama. Nije postojao nijedan dio ženskog tijela koji na neki način nije pobuđivao paniku, strah, bijes ili duboku grozu. Svaki je dio ženske anatomije bio opasan, od glave do pete. Bujna je kosa primjerice mogla pobuditi pohotu zbog čega židovski Talmud od 600. g. dopušta muškarcu da otpusti ženu koja se u javnosti pojavi nepokrivene kose, dok kod kršćana žene nisu gologlave smjele kročiti u crkvu. S muškog gledišta žensko je lice bilo još jedna Venerina klopka za bespomoćne muškarce. Žensko lice krilo je njezino najmoćnije oružje – jezik ... jedina dobra žena tiha je žena. Primjerice, među Grcima u maloj Aziji stotinama se godina smatralo da žena koja puno priča ima manje šanse za udaju, a u mongolskim plemenima je više od tisuću godina ženama bilo zabranjeno izgovarati velik broj riječi kojima su se smjeli služiti samo muškarci. Nešto zapadnije, na muslimanskim područjima, najgori porok žene bio je *šadaka* što znači brbljavost. Usprkos svemu, glava je bar bila sjedište ono malo razuma što ga je žena imala. Ali odande nadalje njeno se tijelo smatralo tek „đavoljom igračkom“. Muhamed je tako tvrdio da kad god žena uđe u kupelj, đavo je s njom. Preuzevši konačnu kontrolu nad ženskim tijelima, muškarci su se izložili nepredviđenom, ali logičnom ishodu: ženama se nije moglo vjerovati da će pokazati ikakvu samokontrolu. One su doživljavane kao prazne posude što plutaju kud ih je volja, pokretane tek mišićima koji im pulsiraju među nogama. U 20. st. na scenu stupaju noge. U isto vrijeme težnja za vitkom linijom, gotovo anoreksična opsesija tankoćom, postupno potiskuje naklonost prema bujnim oblinama „kršne žene“ iz 1900. godine. Ljepota postaje kapital u ljubavnoj vezi ili bračnom osvajanju; bila je to neravnopravna razmjena u kojoj se muškarac, zavodnik, jedini smatra aktivnim, dok se njegova partnerica morala zadovoljiti time da bude privlačna, ali itekako domišljata u svojoj sračunatoj pasivnosti. „Ružne“ žene, odnosno one koje nisu odgovarale tadašnjem pojmu ljepote i privlačnosti ostaju u nemilosti sve do 20. st. kada na scenu nastupa kozmetika koja svakoj ženi omogućava da istakne svoju ljepotu. Mnogi ženski ilustrirani časopisi postaju pretrpani reklamama o rumenilima, kozmetici, odjeći. Moda dobiva novu dimenziju; ona je zadovoljstvo i tiranija u isti mah, prerusavanje koje oblikuje izgled. Uglavnom, nema se pravo biti ružan: Estetika postaje etika. Prepoznajući u tome neku vrstu robovanja, pojedine žene istupaju i prosvjeduju. Lasch (1979) tvrdi da ako je muškarac cijelo vrijeme u nadređenom položaju u odnosu na ženu i jedan i drugi spol gotovo je pa identičan u formiranju svoje narcističke ličnosti. Brojna istraživanja pojave narcizma omogućila su svojevrsnu usporedbu muško/ženskog narcizma. Tako npr. muški narcisi kombiniraju svoju privlačnost sa šarmom da bi postigli cilj, dok žena narcis svoj fizički izgled koristi kako bi stekla superiornost. Neke od njih idu tako daleko da postaju opsjednute svojim izgledom što ponekad rezultira pretjeranim plastičnim operacijama. Usprkos povremenim iluzijama o vlastitoj svemoći, narcisu su potrebni drugi da

bi doživio samopoštovanje. On ne može živjeti bez publike koja mu se divi. Sve jača veza medija, informacija, vijesti i izloženosti pojedinca javnom medijskom prostoru dovodi do nemira i nevjerovanja. I sami pisci, umjesto da ruju po svojim uspomenama, izlažu sebe kako bi zadržali pažnju čitaoca, ne misleći pritom hoće li čitatelj shvatiti djelo, već djelujući na čitateljevu pohotljivu radoznalost o privatnim životima slavnih ljudi. (Netflixove biografske serije Georgina, Ronaldo...). Stalni zrcalni efekt koji promovira suvremeno društvo omogućuje pojedincu da se uspoređuje i simbolički iznova ulazi u svoja stanja svijesti. Pojedinaac nastoji zadržati ideju o sebi i svom pripadanju višim društvenim slojevima kroz „lažni luksuz“... *zavideći nekom predmetu ili nekom čovjeku više nismo apsolutno isključeni iz njega, stekli smo odnos prema njemu...* kako navodi Ljuština (2019). Pojedinaac se sa svojim narcizmom susreće svakodnevno, od kupnje novina, do odlaska na izložbu ili u kino pa do osobnih intimnih odnosa. Trenutak u kojem narcizam promovira sebe, svoju patologiju, postaje društveni događaj. Apoteoza individualizma stvara se u polju medija i radnih odnosa. Društveni status postaje snažniji i važniji od iracionalne emocije. Budućnost je nesigurna i prijeteća, a samo budale odlažu zadovoljstvo za sutra ako ga mogu imati danas. Zabava je postala centralna nagrada za pojedinca. Njegov je cilj svoj poslovni angažman nagraditi nekakvim oblikom masovnog zadovoljstva. Stoga se smisao rada i zarade svodi na postizanje ugode i zabave, za što je najpoželjniji oblik rada mogućnost snalaženja. Moralne radne vrijednosti zamjenjuju se bržim, efikasnijim ponašanjem: npr. laskanjem ili pak natjecanjem.

9. Muški ili ženski narcizam - koji je rod?!

„Tko sam? Ništa. Što bih htio/htjela bit? Sve.“

Danas biti moderan znači uvijek biti korak ispred. Drugim riječima: imamo identitet koji može postojati samo kao nerealizirani projekt. Naši uzori više nisu poznate ličnosti koje se ističu svojim znanjem, vještinama, postignućima i sl., već se osnaživanje očituje u tome koliko smo ljudi, najbolji/najslađi, za što smo sposobni ili kako napraviti glupost ili ju pak vješto izbjeći. „Uzor“ smo mi sami, pojedinci i osobe koje su se proslavile, kao takve i poznate – pratitelji i praćeni. Doista, ako malo bolje pogledate zaljubljene mlade ljude (ali nema granica, ima i onih starijih) koje malo zanima dobro drugih i vjeruju da bi bez vlastitog doprinosa svejedno dobili vrhunski posao, obogatili se i živjeli u „zemlji snova“ gdje je sve moguće i svega ima napretek navodi Božić (2021). Um se dokazuje, ali tijelo je to koje je prisutno ovdje i sada. Nije li onda lakše manipulirati onim što se vidi. Trud uloženi za umni razvoj nije opipljiv. Današnje društvo ne poseže za pametnim individuama, nego za raskoši i privlačnosti tijela. Razumljivo je onda da su se „molitelji“ spustili u klečeći položaj i žele upozoriti na privid i zlo putenosti - ženskog tijela. Tko je veći narcis, Ivana Knoll ili „molitelji“? Kojeg je roda narcizam, muškog ili ženskog. S. De Beauvoir (2016): 639 kaže kako same žene priznaju da je svemir u svojoj ukupnosti muški. Muškarci su ti koji su ga stvorili, koji su njime upravljali i koji i dandanas njime manipuliraju. Dodatni argument koji podržava ovakvo mišljenje arhetipski je pogled na čarobnjaka (muški rod) i vješticu (ženski rod). Čarobnjak djeluje povučen iz društva, djeluje protiv bogova i zakona, prema vlastitim strastima. Svaki njegov akt opravdan je i ne propituje se. Vještica s druge strane (prema uvriježenom mišljenju) jedino fascinira muškarca i opčarava ga. Žena je u svakom obliku za muškarca zastrašujuća, iako ta ista zastrašujuća žena na koncu skuplja mrvice koje joj je muškarac voljan baciti. „U konačnici ako je „prizemna“, „kućevna“ osoba, čisto praktična tomu je tako jer joj nameću da posveti egzistenciju pripremi hrane i čišćenju izmeta: iz toga zaista ne može izvući osjećaj veličine.“ navodi De Beauvoir (2016). Kako bi se bolje mogao razumjeti sljedeći sadržaj bilo bi dobro proučiti Bourdieuov koncept simboličkog nasilja. Simboličko nasilje (također poznato kao meko nasilje ili simbolička moć) je koncept koji je skovao francuski sociolog Pierre Bourdieu. Prema Bourdieuu (1990), „simboličko nasilje“ je nasilje počinjeno nad nama uz prešutni pristanak

onih koji su žrtve i onih koji koriste nasilje, ako nijedna strana nije svjesna da je upotrijebila nasilje ili pretrpjela nasilje." Simboličko nasilje nije nasilje u njegovu najjednostavnijem smislu - uporaba ili prijetnja silom, ili eksplicitna uporaba autoriteta - radije ispoljava društvenu moć stvarajući dojam superiornosti i izolacije kod onih na koje se to odnosi. Taj dojam može stvoriti osjećaj nemoći kod drugih i izbjegavati sudjelovanje u aktivnostima koje bi mogle ugroziti društveni status onih koji su uključeni u simbolično nasilje. Kontrola se smatra „nasilnom“ jer nije rezultat svjesnog pristanka i slobodnog izbora; ona je „simbolička“ jer je stvorena simboličkim kategorijama. Simboličko nasilje se vrši tajno i protiv njega se ne pruža otpor. Očito, ljudi rade ono što žele, ono što im je prirodno. Ono što je inovativno u vezi s idejom „simboličkog nasilja“ jest to što nema stvarnog nasilja, pa čak ni prijetnje, već ono služi svojoj svrsi, vodeći ljude da dobrovoljno djeluju na načine koji ljudima ne moraju nužno koristiti njih i ostvariti njihove interese. Primjer simboličkog nasilja: simboličko nasilje ne određuje nizak status žene u društvu, već je ono „prirodno“ i žene djeluju u okviru vlastite slobodne volje te ga u mnogim slučajevima ne pokušavaju spriječiti. Simboličko nasilje objašnjava poteškoće društvene mobilnosti, klasne reprodukcije i međugeneracijskih odnosa moći. Ova sklonost nasilju nad drugima dodatno je potaknuta onim što Lasch 1986. naziva "kulturom narcizma". Živimo u civilizaciji koja odobrava i aktivno potiče maligni individualizam, obožavanje loših heroja, izrabljivanje, besmislene ambicije i atomizaciju društvenih struktura i mreža podrške. Otuđenost je obilježje našeg vremena, i to ne samo među mladima. Narcisi postaju nasilni kada društvo postane disfunkcionalno pod vanjskim i unutarnjim pritiscima (terorizam, kriminal, građanski nemiri, vjerski sukobi, ekonomska kriza, imigracija, opća nesigurnost posla, rat, neobuzdana korupcija itd.). To je zato što zajednice u stanjima anomalije pružaju malo izvana nametnute kontrole i regulacije impulsa, kaznene discipline i nagrada za poslušnost i „dobro ponašanje“. Narcisi u ovoj dezintegrirajućoj sredini mogu postati serijski i masovni ubojice u većim (Hitler) ili u manjim razmjerima. Pokretačka ideja „molitelja“ na Trgu bana Jelačića kao da je zrcalo svega gore navedenog. Sam proces molitvenog klečanja proizlazi iz projekta „Muževni budite“. Program ovog projekta temelji se na inicijativi četrdeset dana za život čime žele odvratiti žene od pobačaja. Osim molitve protiv pobačaja moli se za postavljanje muškarca za duhovni autoritet u obitelji, za žensku čednost i život u predbračnoj čistoći. U medijskim se natpisima ističe kako ovi muškarci djeluju miroljubivo i apolitično, ali daljnjim pretraživanjem naići će se na informacije kako je jedan od organizatora „klečanja“ usmrtio dvoje ljudi kamionom dok je drugi bio omotan zastavom čiji grb započinje s bijelim poljem (ustaška obilježja). Na Facebook stranici „Udruga ujedinjenja“ navodi se kako je cilj udruge „Hrvatsko

zajedništvo s Bogom“, a na naslovnoj slici je šahovnica s prvim bijelim poljem i natpisom „*Za dom i Krista protiv komunista*“ kako navodi Duhaček (2022) Cilj ovih „molitelja“ kako i sami ističu je osvojiti Hrvatsku što konkretno znači ukidanje stečenih prava žena te nametanje vjerskih normi u civilnom životu. Ponovno se u Isusovo ime i ime Njegove majke vezuju kontroverze i podčinjavanje. Kako je moguće da još uvijek i u 21. stoljeću ekstremisti manipuliraju vjerom, Isusom i ženama? Vrlo lako uzme li se u obzir da svi Crkveni oci ustraju na činjenici da je žena navela Adama na grijeh. „*Ženo! Ti si vrata đavla! Ti si uvjerala onoga koga se đavo nije u sudio napasti licem u lice. Zbog tebe je božji sin morao umrijeti. Trebala bi uvijek hodati odjevena u korotu i prnje.*“ navodi De Beauvoir (2016). Kršćanstvo u ženi prezire put, no ako se zaniječe kao tijelo, ona je jednako kao muško Božji stvor, otkupljena Spasiteljevim činom, a Spasitelj on je ustvari muško! Krist je Bog, no žena, Djeвица Marija vlada nad svim ljudskim bićima. Ona je zrcalna, obrnuta slika grešnice Eve. Ona je posrednica spasenja, kao što je Eva bila posrednica prokletstva. Zato „Molitelji“ kleče i mole Kronicu Djevice Marije. A opet, ta ista Djeвица, kula od bjelokosti, citadela, neosvojiva tvrđava, slavljena je isključivo zbog toga što je podređena. Prvi put u povijesti majka pada na koljena pred svojim sinom. Slobodno priznaje svoju inferiornost. Tu je vrhovna muška pobjeda koja se konzumira u marijanskom kultu navodi De Beauvoir (2016). Zašto se „molitelje“ uzima za primjer muškog narcizma? S obzirom na to da je u više navrata već istaknuto kako su muškarci uzdignuti na pijedestal polubogova, jer ipak dominiraju ovim svijetom, narcizam istih ogleđa se u činjenici što smatraju da su njihovi postupci neupitni. Činjenicom da na otvorenom mole za neke stvari koje pripadaju u najmračniji srednji vijek, potaknuti dobročiniteljima koji to sve plaćaju i potiču „molitelji“ smatraju da je to što čine za dobrobit svijeta nas. Narcisoidno je upravo to što su oni uvjereni da rade za opće dobro. Pitanje je koliko se njih suzdržava od predbračnog intimnog odnosa, koliko njih pomaže ženama da se razviju, a ne da se pokore. Možemo li biti sigurni da nijedan od tih „molitelja“ ne zlostavlja svoju obitelj, ženu ... S druge strane upravo ta javna promocija ukazuje na potrebu da se prizna njihova narcisoidna važnost. Iako su neki od njih optuženi za nemoralne postupke, ne libe se širiti moralnost koja nije usko vezana s njima. Nije li to bahatost karakteristična za narcisoidni poremećaj. Osim toga grandioznost kojom nastupaju (broj okupljenih) također je jedan od karakterističnih obrazaca. Gotovo istodobno s natpisima o „moliteljima“ još jedan „narcis“ zauzima medijski prostor - Ivana Knoll. Na stranu činjenica da su Ivanine golišave fotografije golicale mušku maštu. Međutim, pravo pitanje koje će se ovdje obraditi jest: koliko su te fotografije izraz ambiciozne žene, a koliko izraz žene koju pokreće subjektivna želja za važnošću. U prvom slučaju riječ je o zdravom narcizmu, dok je drugi slučaj zapravo temelj narcističkog poremećaja. Narcisoidna

žena ne može prihvatiti da se za nju netko strastveno ne zanima. Ako nije obožavana upućene joj kritike pripisuje ljutnji i ljubomori. Tako činjenica da je Ivana „sramota“ za hrvatski narod izaziva pravu medijsku polemiku. Ono što bi se moglo sagledati kao narcizam u postupanjima Ivane Knoll jest ta intenzivna samo promocija koja ne bira sredstva. Tako joj se zamjera što je iskoristila reprezentaciju za vlastitu promidžbu. Ali ako gledamo s aspekta narcizma Ivana možda ni ne shvaća da je nešto krivo napravila. Ona previše gleda samu sebe da bi išta drugo vidjela, osim toga (što je tipičan narcisoidan refleks) u drugome razumije samo ono što poznaje. Kao narcisoidna osoba Ivana možda odbija prihvatiti da je se može vidjeti drugačije nego što se ona pokazuje. Njezina praksa objavljivanja golišavih fotografija nastavlja se i nakon Svjetskog prvenstva, ponovno narcisoidna osobina sustavnog građenja lika čiju ulogu dosljedno igra. *„Kada se šepiri po salonima, kad se prepušta ljubavnikovim rukama, žena obavlja svoju misiju: ona je Venera koja svijetu dijeli blaga svoje ljepote.“ De Beauvoir (2016):670.* Radi li se u Ivaninom slučaju o ambiciji ili poremećaju teško je odrediti. Valjalo bi istražiti njezine najranije dane djetinjstva. *U trenutnoj kulturi gdje je normalno da se fotografije snimaju pet puta, kako bi bar jedna bila dovoljno reprezentativna za Facebook, postavlja se pitanje je li granica između narcizma i normalnosti još fluidnija. Narcis nije svjestan svog narcizma. S obzirom na krhkost sebstva, ako ga netko napadne napast će natrag, jer ne može podnijeti kritiku – Trump i njegovo razračunavanje na Twitteru. Narcis je osoba koja druge ljude ne doživljava kao subjekte, već kao objekte. Drugi su ljudi isključivo instrument u službi mog vlastitog Ja. Narcis svoje uspjehe ne vidi kao stvar sreće ili društvene pozicije – već kao isključivo vlastitu zaslugu. Preuzeto od Božić (2021): 19.*

Narcisoidan poremećaj srednjeg je spola. On je i muško i žensko, on je sastavnica društva 21. stoljeća.

10. Analiza sadržaja

U sljedećem dijelu rada u praksi će se primijeniti teorija koja je prethodno predstavljena u radu. Pokušat će se putem analize sadržaja prikazati pojava društva narcizma u slučaju objava na Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2022. godine. Razdoblje koje će se analizirati je u rasponu od tjedan dana prije, za vrijeme i tjedan dana poslije Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2022. godine. Važno je za naglasiti da se neće proučavati samo objave koje je Ivana Knoll osobno objavila na svojem Instagram profilu već i objave koje su objavili drugi korisnici na njezinom profilu u vidu komentara na njezine objave. Osim što će se pokušati prikazati pojava narcizma u objavama Ivane Knoll, analizirat će se i reakcije publike tj. pratitelja sadržaja kojeg objavljuje Ivana Knoll na svom Instagram profilu u kontekstu hrvatskog društva kao i pojava narcizma u istim no prije svega u sljedećem dijelu rada bit će objašnjeni osnovni pojmovi te kako će se koristiti analiza sadržaja za ovo istraživanje. Glavna hipoteza ovog istraživanja jest: U objavama na Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru vidi se pojava društva narcizma.

Istraživačka pitanje jesu:

1. Je li vidljiva pojava narcizma (kako je definiran u ovom radu) u Instagram objavama na profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2022. godine?
2. Jesu li društvene reakcije na njezinu pojavu pozitivne ili negativne?
3. Je li prema elementima kojima je u radu objašnjen narcizam on vidljiv u interakciji koja se odvija na Instagram profilu Ivane Knoll?

Narcizam je u ovom radu definiran kao ljudska/društvena osobina koja se vezuje uz samoljublje, sebičnost, posesivnost nad stvarima i ljudima, prvenstvo sebe samoga nad drugima, fokus na vlastitu korist i samo promociju, isticanje vlastitog bogatstva kao i hvalisanje. Naravno ako se ti elementi jave samostalno ili zajedno u jednoj prilici onda ne možemo govoriti o narcizmu no ako se ti elementi pojavljuju više puta onda govorimo o narcizmu. Dakle ključ prepoznavanja narcizma je u frekvenciji u kojoj se ranije navedeni elementi narcizma pojavljuju. Kako je navedeno ranije u radu narcizam kao pojava ne mora nužno značiti nešto loše, nešto od čega treba bježati. Štoviše, narcizam je prirodan psihološki razvojni proces. Kada je on doista zdrav podrazumijeva autentičnost, prihvatanje samoga sebe kao i dobar uvid i svjesnost vlastitih

emocionalnih procesa. Zdrav narcizam ne potiskuje svoje emocije, ali ih zna kontrolirati pa mu ta samokontrola daje snagu za ostvarivanje uzvišenih ciljeva i životnih zadataka. Trenutak u kojem narcizam promovira sebe, svoju patologiju, postaje društveni događaj. Narcisoidan poremećaj srednjeg je spola. On je i muško i žensko, on je sastavnica društva 21. stoljeća. U ovom radu do zaključka da možemo neko društvo smatrati narcisoidnim doći ćemo tako da proanaliziramo podatke sakupljene analizom sadržaja prema sljedećim elementima: Učestalost objavljivanja, Selfie (autoportret) objavljivanje, promoviranje materijalnog, fokus na fizičku atraktivnost te uljepšavanje i uređivanje objava prije njihova objavljivanja. Predmet istraživanja ovog rada nije sama Ivana Knoll već njezina metaforička uloga, ona kao primjer većine današnjeg društva koje potvrđuje za ono što radi i ono što jest potražuje u potvrđivanju ili pak kritiziranju od strane drugih narcisoidnih anonimusa putem društvenih mreža. U ovom radu također nas zanimaju i reakcije društva na objavama na Instagram profilu Ivane Knoll a to nam je važno jer nam i one daju uvid u moguće stanje društvenog narcizma.

Ova analiza sadržaja kvantitativne je prirode no pošto se radi o namjernom uzorku gdje su subjekti ispitivanja ciljano odabrani prema kriteriju; u ovom slučaju sama Ivana Knoll kao autor svojih objava na vlastitom Instagram profilu te 5 komentatora s njezinog Instagram profila čiji su komentari dobili najviše reakcija rezultat se ne može poopćiti na cijelu populaciju. Populacija čije će se reakcije proučavati u ovoj analizi sadržaja su nasumični ljudi u prosječnoj dobi od 15 do 40 godina. Razdoblje koje će se proučavati u analizi sadržaja je tjedan dana prije, za vrijeme i tjedan dana poslije Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2021. godine. Sadržaj koji će se proučavati jesu sve objave Ivane Knoll objavljene u ranije navedenom razdoblju te 5 komentara na njezin sadržaj od nasumičnih komentatora a čiji su komentari dobili najviše reakcija.

Kako navodi Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje na internet portalu Struna – Hrvatsko strukovno nazivlje, analiza sadržaja je znanstvena istraživačka metoda u kojoj se analizira tekstualni, slikovni, zvučni ili drugi sadržaj društvene komunikacije na temelju ranije zadanih kategorija. Kada se ti podatci rasporede uoče i postave u zadane kategorije slijedi iscrpna analiza koja istražuje i međusobno isprepliće kategorije te se iz nje dobiju određeni rezultati. Ti rezultati se onda usporede s istraživačkim pitanjima koja su navedena na početku istraživanja pa nakon toga dolazi do rasprave o rezultatima te do samog zaključka istraživanja odnosno prihvaćanja ili odbacivanja hipoteze. Analiza sadržaja može biti kvantitativna i kvalitativna.

Uzorak koji će se koristiti u analizi sadržaja ovog rada jesu: sve objave i pet komentara na objave s najviše reakcija na Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru.

Jedinica analize jesu svaka objava i komentar publike (koji spada u pet komentara s najviše reakcija (lajkova i odgovora)) a koje obuhvaćaju fotografije, tekst, video materijale te reakcije publike.

Kategorije koje će biti analizirane u ovoj analizi sadržaja jesu: datum kada je objava ili priča objavljena, zatim vrsta objave; može biti objava u vidu fotografije ili videozapisa ili komentar (s najviše reakcija). Analizirat će se broj reakcija na objavu u vidu lajkova i komentara pa onda glavna tema objave jesu li to: nogometaši, hrvatska reprezentacija, Katar, objekti, navijači ili sama Ivana Knoll. Ono što je izuzetno važno za analizirati a pomoći će pri odgovoru na istraživačka pitanja jest koji su elementi narcizma u objavi: selfie (autoportret), promoviranje materijalnog, fokus na fizičku atraktivnost, uljepšavanje i uređivanje objava te na kraju reakcije na objave Ivane Knoll koje su definirane kao: ismijavanje, vrijeđanje, seksualne aluzije, hvaljenje i drugo.

Nakon izrade analitičke matrice izradit će se matrica za analizu podataka u Excelu te će se doći do odgovora na istraživačko pitanje i prikazat će se rezultati.

Analitička matrica korištena za provedbu analize sadržaja priložena je u ovom radu (Prilog 1).

Ovo istraživanje provodilo se sljedećim tijekom:

1. Sakupljanje, čitanje i tumačenje literature
2. Prikaz teorije kao i određivanje glavne hipoteze i istraživačkih pitanja
3. Definicija populacije i osnovnog skupa
4. Izbor uzorka
5. Definiranje kriterija za kvantifikaciju jedinice analize
6. Provedba analize sadržaja
7. Izrada analitičke matrice – elemenata i kategorija koje će se istražiti
8. Izrada analitičke matrice u programu Excel
9. Prikupljanje, kodiranje i kategoriziranje podataka
10. Obrada podataka

11. Interpretacija rezultata

REZULTATI ANALIZE SADRŽAJA

U nastavku slijedi prikaz rezultata dobivenih na temelju analize sadržaja na objave na Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog prvenstva u nogometu u Kataru 2022. godine. Rezultati su podijeljeni u sedam kategorija: Datum objave, vrsta objave, broj reakcija na objavu, glavna tema objave, elementi društva narcizma u objavi, reakcija na objave.

Prva kategorija prikazuje datum kada je objava objavljena.

Druga kategorija navodi tko je autor objave, pa broj jedan predstavlja kao autora Ivanu Knoll a broj dva predstavlja drugog autora (bilo kojeg, samo da nije Ivana Knoll).

Treća kategorija govori o tome koja je vrsta objave, pa broj jedan predstavlja objavu u vidu fotografije, broj dva predstavlja objavu u vidu videozapisa a broj tri predstavlja objavu u smislu komentara. Četvrta se kategorija bavi brojem reakcija na objavu pa navodi kako se pod brojem jedan nalazi potkategorija „lajkova“ koja prati koliko je svaka objava dobila „lajkova“ a pod brojem dva nalazi se broj komentara na određenu objavu.

Peta kategorija objašnjava koja je glavna tema objave (što se najviše vidi ili ističe na objavi) a to može biti pod brojem jedan nogometaši, pod brojem dva Hrvatska reprezentacija, pod brojem tri Ivana Knoll, pod brojem četiri Objekti u Kataru, pod brojem pet navijači i pod brojem šest Katar. Šesta kategorija bavi se elementima društva narcizma u objavama koji su određeni putem opisa što se smatra narcizmom ranije navedeno u radu pod naslovom: „Socijalni aspekti narcizma“ pa su onda zapaženi sljedeći elementi: Pod jedan selfie (autoportret), pod dva promoviranje materijalnog, pod tri fokus na fizičku atraktivnost i pod četiri uljepšavanje i uređivanje objava.

Sedma kategorija bila je posvećena reakcijama na objave pa se pod brojem jedan nalazi ismijavanje, pod brojem dva vrijeđanje, pod brojem tri seksualne aluzije, pod brojem četiri hvaljenje i pod brojem pet neka druga reakcija.

U sljedećem sadržaju vidljiv je prikaz podataka u Excelovoj pivot tablici, kako bi se lakše razumjeli rezultati i kasnije iskoristili za izradu grafikona u kojima su prikazani postoci i frekvencije .

U sljedećoj tablici (Tablica 1.) bit će prikazan ukupan zbroj lajkova i komentara koje su Ivana Knoll u svojim objavama i 5 komentatora koji su za svoje komentare dobili najviše reakcija dobili na navedeni datum u tablici. Za ovaj prikaz uzeti su i zbrojeni pojedinačni lajkovi i

komentari po objavama koje su bile objavljene na navedeni datum (npr. 17.12.2021. bile su objavljene 3 objave od kojih je svaka imala određen broj lajkova i komentara koji su onda zbrojeni i prikazani po tom istom datumu u tablici)

Tablica 1. Ukupan broj lajkova i komentara na objave po danu koje je Ivana Knoll dobila za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2021. godine

Datum objave	Broj lajkova	Broj komentara
01.12.2022.	1051076	8963
02.12.2022.	336583	5334
03.12.2022.	1045031	7461
04.12.2022.	422748	3359
05.12.2022.	964670	8164
07.12.2022.	577311	7506
08.12.2022.	534652	3409
09.12.2022.	1295669	76653
10.12.2022.	707309	11596
11.12.2022.	764003	15676
12.12.2022.	929081	13504
13.12.2022.	903801	67119
14.12.2022.	613838	13402
15.12.2022.	724878	7576
16.12.2022.	901830	5668
17.11.2022.	121947	791
17.12.2022.	1818747	15276
18.12.2022.	1476715	11696
19.12.2022.	802797	8245
20.11.2022.	168003	1416
20.12.2022.	461929	3568
21.11.2022.	117483	508
21.12.2022.	486695	4265

210<01.08.2023.	91	0
217<01.08.2023.	24	24
22.12.2022.	522971	3656
224<01.08.2023.	868	32
23.11.2022.	586767	4387
231<01.08.2023	1280	46
238<01.08.2023	845	34
24.11.2022.	143897	2834
25.11.2022.	236438	1919
26.11.2022.	316291	3018
27.11.2022.	580332	5912
28.11.2022.	171371	1228
29.11.2022.	166179	1662
30.11.2022.	356944	3059
31.12.2022	602437	3320
Ukupni zbroj	20913531	332286

U sljedećoj tablici (Tablica 2.) bit će prikazano koliko su puta na navedeni datum teme: „Nogometaši“, „hrvatska reprezentacija“ i „sama Ivana Knoll“ bile zastupljene u objavama na Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2021. godine.

Tablica 2. prikazuje koliko su puta po danu bile zastupljene teme: „Nogometaši“, „hrvatska reprezentacija“ i „sama Ivana Knoll“ u analiziranim objavama

Datum objave	Tema nogometaši	Tema hrvatska reprezentacija	Tema Ivana Knoll
01.12.2022.			3
02.12.2022.			1
03.12.2022.			1
04.12.2022.			1

05.12.2022.			3
07.12.2022.			2
08.12.2022.			1
09.12.2022.			2
10.12.2022.			1
11.12.2022.			2
12.12.2022.			2
13.12.2022.			1
14.12.2022.			1
15.12.2022.			1
16.12.2022.			2
17.11.2022.			1
17.12.2022.			3
18.12.2022.			2
19.12.2022.			1
20.11.2022.			1
20.12.2022.			1
21.11.2022.			1
21.12.2022.			1
210<01.08.2023.			1
217<01.08.2023.			1
22.12.2022.			1
224<01.08.2023.		1	1
23.11.2022.			2
231<01.08.2023	1	1	
238<01.08.2023			1
24.11.2022.			1
25.11.2022.			2
26.11.2022.			2
27.11.2022.			3
28.11.2022.			1
29.11.2022.			1
30.11.2022.			1

31.12.2022

1

Ukupni zbroj

1

2

54

U sljedećoj tablici (Tablica 3.) bit će prikazano koliko su puta na navedeni datum teme: „objekti“, „navijači“ i „Katar“ bile zastupljene u objavama na Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2021. godine.

Tablica 3. prikazuje koliko su puta po danu bile zastupljene teme: „objekti“, „navijači“ i „Katar“ u analiziranim objavama

Datum objave	Tema Objekti	Tema navijači	Tema Katar
01.12.2022.	1	2	1
02.12.2022.		1	
03.12.2022.			
04.12.2022.	1		1
05.12.2022.		1	
07.12.2022.	1	1	1
08.12.2022.		1	
09.12.2022.		1	
10.12.2022.		1	
11.12.2022.		2	
12.12.2022.	1	1	
13.12.2022.		1	
14.12.2022.			
15.12.2022.			
16.12.2022.			
17.11.2022.			
17.12.2022.		2	
18.12.2022.		2	
19.12.2022.			

20.11.2022.			
20.12.2022.		1	
21.11.2022.			
21.12.2022.			
210<01.08.2023.			1
217<01.08.2023.			
22.12.2022.			
224<01.08.2023.		1	
23.11.2022.			
231<01.08.2023			
238<01.08.2023			1
24.11.2022.	1		1
25.11.2022.	1		1
26.11.2022.		1	
27.11.2022.		2	
28.11.2022.			
29.11.2022.			1
30.11.2022.	1		1
31.12.2022	1	1	1
Ukupni zbroj	8	22	10

U sljedećoj tablici (Tablica 4.) bit će prikazano koliko su puta na navedeni datum elementi društva narcizma: „selfie (autoportret)“, „promoviranje materijalnog“ i „fokus na fizičku atraktivnost“ bile zastupljene u objavama na Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2021. godine.

Tablica 4. prikazuje koliko su puta po danu bili zastupljeni elementi „društva narcizma“: „selfie (autoportret)“, „promoviranje materijalnog“ i „fokus na fizičku atraktivnost“ u analiziranim objavama

Datum objave	Selfie (autoportret)	Promoviranje materijalnog	Fokus na fizičku atraktivnost
--------------	-------------------------	------------------------------	----------------------------------

01.12.2022.		3
02.12.2022.		1
03.12.2022.		1
04.12.2022.	1	1
05.12.2022.		3
07.12.2022.	2	2
08.12.2022.		1
09.12.2022.		2
10.12.2022.		1
11.12.2022.		2
12.12.2022.		2
13.12.2022.		1
14.12.2022.		1
15.12.2022.		1
16.12.2022.	1	2
17.11.2022.		1
17.12.2022.		3
18.12.2022.		2
19.12.2022.		1
20.11.2022.		1
20.12.2022.		1
21.11.2022.		1
21.12.2022.		1
210<01.08.2023		
.		
217<01.08.2023		
.		
22.12.2022.		1
224<01.08.2023		
.		
23.11.2022.		2
231<01.08.2023		
238<01.08.2023		

24.11.2022.		1	1
25.11.2022.		1	2
26.11.2022.			2
27.11.2022.	1		3
28.11.2022.			1
29.11.2022.	1		1
30.11.2022.			1
31.12.2022		1	1
Ukupni zbroj	2	7	50

U sljedećoj tablici (Tablica 5.) bit će prikazano koliko su puta na navedeni datum elementi društva narcizma: „uljepšavanje i uređivanje objava“ te reakcije na objave u vidu reakcija „ismijavanja“ i „vrijeđanja“ bile zastupljene u objavama na Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2021. godine.

Tablica 5. prikazuje koliko su puta po danu bili zastupljeni elementi „društva narcizma“: „uljepšavanje i uređivanje objava“ te reakcije na objave u vidu reakcija „ismijavanja“ i „vrijeđanja“ u analiziranim objavama

Datum objave	Uljepšavanje i uređivanje objava	Reakcija ismijavanje	Reakcija vrijeđanje
01.12.2022.	2	3	3
02.12.2022.		1	1
03.12.2022.	1	1	1
04.12.2022.	1	1	1
05.12.2022.	3	3	3
07.12.2022.	1	2	2
08.12.2022.	1	1	1
09.12.2022.	1	2	2
10.12.2022.	1	1	1
11.12.2022.	1	2	2

12.12.2022.	1	2	2
13.12.2022.	1	1	1
14.12.2022.	1	1	1
15.12.2022.	1	1	1
16.12.2022.	2	2	2
17.11.2022.	1	1	1
17.12.2022.	3	3	3
18.12.2022.	2	2	2
19.12.2022.	1	1	1
20.11.2022.	1	1	1
20.12.2022.	1	1	1
21.11.2022.	1	1	1
21.12.2022.	1	1	1
210<01.08.2023.		1	1
217<01.08.2023.			
22.12.2022.	1	1	1
224<01.08.2023.			
23.11.2022.	2	2	2
231<01.08.2023			
238<01.08.2023		1	
24.11.2022.	1	1	1
25.11.2022.	2	2	2
26.11.2022.	1	2	2
27.11.2022.	2	3	3
28.11.2022.	1	1	1
29.11.2022.	1	1	1
30.11.2022.	1	1	1
31.12.2022	1	1	1
Ukupni zbroj	42	52	51

U sljedećoj tablici (Tablica 6.) bit će prikazano koliko su puta na navedeni datum reakcije na objave u vidu reakcija „seksualne aluzije“ i „hvaljenje“ te „neka druga reakcija“ a koja se ne može kategorizirati pod ranije navedene (tu spadaju sve reakcije koje su drugačije od imenovanih a ima ih premalo da bi dobile zasebnu kategoriju) bile zastupljene u objavama na

Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2021. godine.

Tablica 6. prikazuje koliko su puta po danu bile zastupljene reakcije na objave u vidu reakcija „seksualne aluzije“ i „hvaljenje“ te „neka druga reakcija“ u analiziranim objavama

Datum objave	Reakcija Seksualne aluzije	Reakcija hvaljenje	Reakcija drugo
01.12.2022.	3	3	3
02.12.2022.	1	1	1
03.12.2022.	1	1	1
04.12.2022.	1	1	1
05.12.2022.	3	3	3
07.12.2022.	2	2	2
08.12.2022.	1	1	1
09.12.2022.	2	2	2
10.12.2022.	1	1	1
11.12.2022.	2	2	2
12.12.2022.	2	2	2
13.12.2022.	1	1	1
14.12.2022.	1	1	1
15.12.2022.	1	1	1
16.12.2022.	2	2	2
17.11.2022.	1	1	1
17.12.2022.	3	3	3
18.12.2022.	2	2	2
19.12.2022.	1	1	1
20.11.2022.	1	1	1
20.12.2022.	1	1	1
21.11.2022.	1	1	1
21.12.2022.	1	1	1
210<01.08.2023.			1

217<01.08.2023.			1
22.12.2022.	1	1	1
224<01.08.2023.			1
23.11.2022.	2	2	2
231<01.08.2023			1
238<01.08.2023			1
24.11.2022.	1	1	1
25.11.2022.	2	2	2
26.11.2022.	2	2	2
27.11.2022.	3	3	3
28.11.2022.	1	1	1
29.11.2022.	1	1	1
30.11.2022.	1	1	1
31.12.2022	1	1	1
Ukupni zbroj	50	50	55

RASPRAVA O REZULTATIMA ANALIZE SADRŽAJA

Kategorija 1 govori na koji je datum objava na Instagram profilu Ivane Knoll objavljena. Prva objava koja se analizirala bila je objavljena 17. studenog 2022. godine a zadnja objava objavljena je 4. siječnja 2023. Sljedeće što se gledalo u ovom istraživanju a vezano je za datum kada je objava objavljena jest frekvencija objava po danu. Tako su objave koje su objavljene jednom dnevno zauzele 43.6% broja od ukupnih objava, sadržaj koji je bio objavljen dva puta dnevno zauzeo je 32.7% ukupnog broja objava, a kada su na profilu dnevno bile vidljive 3 objave to je zauzelo postotak od 21.8% objava od ukupnog zbroja objava.

Sljedeće što je bilo analizirano jest koliko je objava objavljeno u kojem mjesecu u periodu od studenog 2022. godine do siječnja 2023. godine. Pa je tako 69.1% objava od ukupnog postotka objava bilo objavljeno u prosincu, 29% objava od ukupnog postotka objava bilo je objavljeno u studenom a 1.8% objava od ukupnog postotka objava bilo je objavljeno u siječnju.

Druga kategorija nam je objasnila tko je autor objave objavljene na Instagram Profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2022. godine. U Excelovoj matrici za obradu podataka podatci su se obrađivali tako da je svakoj kategoriji dodan broj čija se pojavnost onda zbrajala i dobio se konačni broj koliko je koje autora objava zastupljeno u sveukupnom broju objava. Tako je autoru Ivana Knoll dodijeljen broj 1 a autoru „netko drugi“ broj 2. Pa je tako od 55 objava koje su bile uključene u ovu analizu sadržaja bilo 50 objava (91%) objavljeno od strane Ivane Knoll i 5 objava (9.1%) objavljenih od strane drugih autora. Već iz ovog prikaza rezultata možemo vidjeti obrise narcizma unutar objava prema načelu vlastite samodopadnosti.

U trećoj kategoriji ispitivala se vrsta objave pa je tako za vrstu objave bilo moguće dodijeliti vrstu u smislu fotografije, u smislu videozapisa ili u smislu komentara. U Excelovoj matrici za obradu podataka podatci su se obrađivali tako da je svakoj kategoriji dodan broj čija se pojavnost onda zbrajala i dobio se konačni broj koliko je koje vrste objava zastupljeno u sveukupnom broju objava. Tako je fotografiji dodijeljen broj 1, videozapisu broj 2 a komentaru broj 3. Od ukupnog postotka objava 65.5% objava bile su fotografije. Od ukupnog postotka objava 25.5% bili su videozapisi. Na kraju od ukupnog postotka objava 9.1% bili su komentari.

U četvrtoj kategoriji se istražilo koliko je ukupni broj „lajkova“ na objavama te koliko je ukupni broj komentara na objavama. U Excelovoj matrici za obradu podataka podatci su se obrađivali tako da je svakoj kategoriji dodan broj čija se pojavnost onda zbrajala i dobio se konačni broj koliko je „lajkova“ a koliko komentara zastupljeno u sveukupnom broju objava. Tako je „lajkovima“ dodijeljen broj 1 a komentarima broj 2. Pa je tako ukupan broj „lajkova“ iznosio 20913531 „lajk“ a ukupan broj komentara iznosio je 332286 komentara. Kada se uspoređi ukupan broj „lajkova“ s ukupnim brojem komentara na analiziranim objavama dobijemo da od ukupnog postotka zbroja „lajkova“ i komentara, „lajkovi“ zauzimaju 98.4% a komentari 1.6% od ukupnog postotka zbroja „lajkova“ i komentara.

U ovoj kategoriji uočio se i najviši i najniži broj kako „lajkova“ tako i komentara. Pa je najniži broj „lajkova“ na analiziranu objavu bio 24 „lajka“ a komentara 0 komentara. Najviši broj „lajkova“ bio je 1045031 „lajka“ a komentara 68255 komentara.

Kategorija 5, bavila se zastupljenošću glavne teme objave. U Excelovoj matrici za obradu podataka podatci su se obrađivali tako da je svakoj kategoriji dodan broj čija se pojavnost onda zbrajala i dobio se konačni broj koliko je koje teme objava zastupljeno u sveukupnom broju objava. Tako je temi nogometaši dodijeljen broj 1, temi hrvatska reprezentacija broj 2, temi sama Ivana Knoll broj 3, temi objekti broj 4, temi navijači broj 5, temi Katar broj 6. Tema nogometaši zauzela je 1% od ukupnog zbroja tema u objavama, tema hrvatska reprezentacija zauzela je 2.06% od ukupnog broja tema u objavama, tema sama Ivana Knoll zauzela je 55.7% od ukupnog broja tema u objavama, tema objekti zauzela je 8.3% od ukupnog broja tema u objavama, tema navijači zauzela je 22.7% od ukupnog broja tema na objavama i na kraju tema Katar zauzela je 10.3% od ukupnog broja tema na objavama. Ovaj rezultat dao nam je naslutiti kako se radi o narcizmu prema kriteriju samozaljubljenosti odnosno samodopadnosti pošto je najveći broj postotka tema u objavama bila sama Ivana Knoll.

Kategorija 6 proučavala je elemente društva narcizma u objavama prema kriteriju koji je izvučen iz ranijeg dijela rada pod naslovom: „Socijalni aspekti narcizma“. U Excelovoj matrici za obradu podataka podatci su se obrađivali tako da je svakoj kategoriji dodan broj čija se pojavnost onda zbrajala i dobio se konačni broj koliko je kojeg elementa društva narcizma u objavama zastupljeno u sveukupnom broju objava. Tako je elementu selfie (autoportret) dodijeljen broj 1, elementu promoviranje materijalnog broj 2, elementu fokus na fizičku atraktivnost broj 3, elementu uljepšavanje i uređivanje objave broj 4. Cjelokupna kategorija

elemenata društva narcizma u objavi bila je podijeljena na 4 kategorije čije su oznake ranije navedene, a pojavnost elementa u Excelovoj tablici označavala se s brojem 1 = postoji element ili prazno polje = elementa nema. Tako u ukupnom postotku elemenata narcizma ima 49.5% elementa fokus na fizičku atraktivnost, 41.6% elementa uljepšavanje i uređivanje objava, 6.9% elementa promoviranje materijalnog te 1.9% elemenata selfija (autoportreta). Ovakav prikaz rezultata pojavnosti ranije definiranih elemenata društva narcizma govori kako se u analiziranom slučaju zaista može primijetiti pojava društva narcizma jer je pojavnost elemenata jako velika i u svakoj objavi je zastupljen bar jedan od elemenata društva narcizma.

Kategorija 7 proučavala je reakcije na objave na profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2022. godine. U excelovoj matrici za obradu podataka podatci su se obrađivali tako da je svakoj kategoriji dodan broj čija se pojavnost onda zbrajala i dobio se konačni broj koliko je koje reakcije na objavama zastupljeno u sveukupnom broju objava. Tako je reakciji ismijavanje dodijeljen broj 1, reakciji vrijeđanje broj 2, reakciji seksualne aluzije broj 3, reakciji hvaljenje broj 4 a reakciji „drugo“ broj 5. Cjelokupna kategorija reakcija na objave bila je podijeljena na 5 kategorija čije su oznake ranije navedene, a pojavnost reakcija na objave u excelovoj tablici označavala se sa brojem 1 = postoji određena reakcija ili prazno polje = elementa nema. Pa je tako u ukupnom postotku reakcija na objave bilo 20.2% reakcije ismijavanje, 19.8% reakcije vrijeđanje, 19.4% reakcije seksualne aluzije, 19.4% reakcije hvaljenje te 21.2% neke druge reakcije.

Rezultat ove analize sadržaja možemo generalizirati na sljedeći način. Prema definiciji narcizma navedenoj u ranijem tekstu ovoga rada a prema analizi podataka koji su bili definirani istom vidljivo je da u slučaju objava na Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2022. godine možemo govoriti o „Društvu narcizma“ kao i o Ivani Knoll kao narcisoidnoj jedinki. Naime većina objava bila je objavljena na samom vrhuncu popularnosti Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2022. godine dakle u prosincu iste godine. Najzastupljenija vrsta objave koja je zapažena jesu fotografije. Što se tiče reakcija na objavu najviše reakcija imamo u obliku „lajkova“ na objavu. Glavna tema objava je sama Ivana Knoll. Najzastupljeniji element „Društva narcizma“ u objavama jest fokus na fizičku atraktivnost. A reakcije na objave su jednako zastupljene pa variraju od ismijavanja i vrijeđanja preko seksualnih aluzija pa sve do hvaljenja i drugih manje zastupljenih reakcija kojih je premalo da bi zadobile vlastitu kategoriju.

11. Zaključak

Je li narcizam moderna bolest ili stvar prošlosti? Naime, narcisoidnost je obuhvatila cijelu ljudsku povijest, od legendarnog porijekla narcisa do današnjih "narcisa" koji obitavaju na društvenim mrežama. Narcisoidnost kao fenomen nedvojbeno je važan dio sociološke teorije i proučava se u sociološkim i antropološkim, psihoanalitičkim i povijesnim okvirima. Narcizam je zaintrigirao velika sociološka imena kao što su Rush, Berger, Luckman, Bowman i Giddens. Nastaje li narcizam primarnom ili sekundarnom socijalizacijom? Je li to individualni patološki problem ili kolektivna bolest? Narcizam potječe od najranijih dana, u procesu preuzimanja identiteta uz pomoć univerzalnijeg svjetonazora preuzimajući uloge majke i oca ili "generaliziranog ja", iako narcisoidni pojedinac preuzima "generalizirano ja", nije ga briga za sliku i samopoimanje drugih, ali se bavi onim što predstavlja, odnosno što odražava sam o sebi. Narcisi se nikada ne mogu promatrati izvana. Unatoč pojedinačnim dijagnozama Narcizam sve više postaje skupni pojam u kojem postindustrijsko moderno društvo postaje „narcisoidno društvo“. Narcisoidnost je važna za sociologiju jer kroz nju možemo vidjeti kako društvo ili socijalizacija stvara određene identitete i tipove ljudi, te kako se prikriveno devijantni pojedinac prikriveno uklapa u društvo. Narcizam se može proučavati na mikro i makro razinama sociologije. Do sada je objavljeno nekoliko znanstvenih i stručnih radova na ovu temu, no u budućnosti, zbog sve učestalijeg pojavljivanja narcisoidnih tipova ličnosti u društvu, taj će se broj vjerojatno značajno povećati. Hoće li narcisoidnost prevladati i hoće li svojom krinkom samopouzdanja i ega, čiji su korijeni nesigurnost i obamrlost, nadići zdravorazumsko, racionalno društvo, ostaje za vidjeti.. Narcisi misle samo na sebe, ne pridržavaju se pravila, ugrožavaju sebe i društvo oko sebe, a da zapravo ne shvaćaju kakve to posljedice ima za sadašnje i buduće generacije, ali i za sebe same. Još jednom ne prepoznaju svoje pogreške i ne uspijevaju prevladati svoju savršenu osobnu sliku, čime još jednom dokazuju paradoks svog postojanja: vjeruju da su nedodirljivi, a postaju ranjiviji od ostatka društva. Sve u svemu, narcizam je globalni društveni fenomen kojim se sociologija bavi i baviti će se u budućnosti. Liječenje narcizma ne može se oslanjati na pojedinca u liječenju simptoma, već u liječenju uzroka "bolesti", te ponovnoj izgradnji društvene organizacije, oblika i sustava kako bi se osigurala sigurnost društva i pojedinaca te spriječila nova pojava "bolesti" koja jest narcizam navodi Božić (2021).

Rezultat analize sadržaja u ovom diplomskom radu možemo protumačiti na sljedeći način. Prema definiciji narcizma navedenoj u ranijem tekstu ovoga rada pod naslovom „Socijalni

aspekti narcizma“ a prema analizi podataka koji su bili definirani istom vidljivo je da u slučaju objava na Instagram profilu Ivane Knoll za vrijeme Svjetskog nogometnog prvenstva u Kataru 2022. godine možemo govoriti o „Društvu narcizma“ kao i o Ivani Knoll kao narcisoidnoj jedinki.

Narcisoidan poremećaj srednjeg je spola. On je i muško i žensko, on je sastavnica društva 21. stoljeća.

12. Literatura:

1. Adorno, T. W. and M. Horkheimer. 2002. *Dialectic of Enlightenment: Philosophical Fragments*. Stanford, CA: Stanford University Press
2. Berger, L. P., Luckmann, T. (1992.) *Socijalna konstrukcija zbilje*, prev. S. Dvornik, Zagreb: Naprijed.
3. Birešev K. Ana (2013.) “Sociologija dominacije Pjera Burdijea”, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, filozofski fakultet, Beograd.
4. Bourdieu, P., & Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in education, society and culture* (drugo izdanje) (R. Nice, Trans.). Sage Publications, Inc.
5. Božić, E. (2021.) “Društvo narcizma”, završni rad, Sveučilište u Zagrebu: Zagreb.
6. Braune, J. and k. Durkin (eds). 2020. *Erich Fromm's Critical Theory: Hope, Humanism, and the Future*. London: Bloomsbury Academic.
7. Crnica, A. (1945.) *Priručnik kanonskog prava katoličke crkve*, 11. Izdanje, Zagreb: Tisak štamparije Vjesnik.
8. De Beauvoir, S. (2016.) *Drugi spol*, hrvatsko izdanje, Zagreb: Ljevak.

9. Deguchi, T. 2019. 'Post-Truth Politics as a Pathology of Normalcy: Beyond Alienation and Narcissism in the Age of Globalization', *Fromm Forum* (Englesko izdanje) 23: 161–168.

10. Duhaček, G. (2022.) "Tko stoji iza klečavaca na Trgu bana Jelačića", *Index*, Tko stoji iza klečavaca na Trgu bana Jelačića? - [Index.hr](https://www.index.hr) . (stranica posjećena: 30. 03. 2023.).

11. Đelagić, Ž. (2015) "Evolutivni razvoj žene u 20. stoljeću", završni rad, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula.

12. Eagleton, T. (2017.) *Kultura*, prev. D. Biličić, Zagreb: Naklada Ljevak.

13. Fromm, E. 1941. *Escape from Freedom*. New York: Rinehart & Company.

14. Fromm, E. 1964. *The Heart of Man: Its Genius for Good and Evil*. New York: Harper & Row.

15. Fromm, E. 1973. *The Anatomy of Human Destructiveness*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

16. Fromm, E. 1984. *The Working Class in Weimar Germany: A Psychological and Sociological Study*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

17. Fromm, E. (1932) 1970. 'The Method and Function of an Analytic Social Psychology: Notes on Psychoanalysis and Historical Materialism', u E. Fromm, *The Crisis of Psychoanalysis: Essays on Freud, Marx, and Social Psychology*. New York: Henry Holt & Company, 135–162.
18. Fromm, E. (1947) 1971. *Man for Himself: An Inquiry into the Psychology of Ethics*. London: Routledge & Kegan Paul.
19. Fromm, E. (1955) 1956. *The Sane Society*. New York: Henry Holt & Company.
20. Fromm, E. (1956) 1962. *The Art of Loving*. New York: Harper & Row.
21. Fromm, E. (1961) 2013. *Marx's Concept of Man*. London: Bloomsbury Academic.
22. Fromm, E. (1962) 1980a. *Beyond the Chains of Illusion: My Encounter with Marx and Freud*. London: Abacus.
23. Fromm, E. (1976) 2011. *To Have or to Be?* New York: Continuum.
24. Fromm, E. (1979) 1980b. *Greatness and Limitations of Freud's Thought*. London: Jonathan Cape.
25. Fromm, E. (1986./1997.) *Umijeće ljubavi*, prev. Lisinski H., Zagreb: Naprijed.

26. Fromm, E. (1997) 2005. On Being Human. New York: Continuum.
27. Glavurdić, A. (2019). Društvo spektakla i medijska konstrukcija zbilje (Diplomski rad). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:226303> (stranica posjećena: 30. 03. 2023.).
28. Holmes, J. (2003.) Narcizam, prev. N. Vujasinović, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
29. Kalanj, R. (2002.) “”Pierre Bourdieu. Sociologija i angažman” Socijalna ekologija Zagreb, sv. 11 (1 – 2): 97 – 113.
30. Krašić, S. (2020.) “Psihičke smetnje, poremećaji i bolesti – sve isto ili ipak različito”, Kako si?, Psihičke smetnje, poremećaji i bolesti – sve isto ili ipak različito? – kako si? . (stranica posjećena: 30. 03. 2023.).
31. Lasch, C. (?/1986) Narcistička kultura: američki život u doba smanjenih očekivanja, prev. V. Špiljak, Zagreb: Naprijed.
32. Leonard, S. (2022./2022.) Madame Curie i snaga jednog sna, prev. M. Režić, Zagreb: znanje.

33. Ljuština, K. (2019.) “Narcizam u suvremenoj modi: Nova konstrukcija identiteta”, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
34. Marčinko, D., Mustač, F. (2020). Socijalni aspekti odnosa narcisa i borderline-a. *Socijalna psihijatrija*, 48 (2), 188-209. <https://doi.org/10.24869/spsih.2020.188>
35. Marx, K. (1844) 2013. *Economic and Philosophical Manuscripts*, trans. T. B. Bottomore, u E. Fromm, *Marx's Concept of Man*. London: Bloomsbury Academic, 73–216.
36. Marx, K. (1867) 1992. *Capital*, prvo izdanje: *A Critique of Political Economy*, trans. B. Fowkes. London: Penguin Classics.
37. Matotek, V. (2010) “Prava žena kroz povijest”, Hrvatski povijesni portal, Prava žena kroz povijest – Hrvatski povijesni portal . (stranica posjećena: 30. 03. 2023.).
38. McLuhan, M. (2008) *Razumijevanje medija*, Zagreb: Golden Marketing.
39. Mihaljević, D. (2016). Feminizam – što je ostvario?. *Mostariensia*, 20 (1-2), 149-169. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/170904> (stranica posjećena: 30. 03. 2023.).
40. Narcizam (2021.) Wikipedija: The Free Encyclopedia, Wikimedia Foundation, Inc., Narcizam – Wikipedija / Википедија (wikipedia.org) (zadnja izmjena: 11. listopada 2021.).

41. Nikić, M. (2021). Skrbi za sebe – narcizam?. Crkva u svijetu, 56 (3), <https://doi.org/10.34075/cs.56.3.7> (stranica posjećena: 30. 03. 2023.).

42. Paska, I. (2011.) “Suvremeno sebstvo iz kontekstualne perspektive”, Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, vol. 20, no. 2 (112): 569.

43. Power point prezentacija “Desk istraživačke metode i analiza sadržaja” s kolegija „Kvantitativna metodologija“ na Fakultetu hrvatskih studija u Zagrebu izv. prof. dr. sc. Ivana Balabanića, objavljena na rapozitoriju Fakulteta hrvatskih studija 26. 05. 2021.

44. Sakurai, T. 2018a. Political Theories of Narcissism: Towards Self-Reflections on Knowledge and Politics from the Psychoanalytic Perspectives of Erich Fromm and Fujita Shōzō. Zurich: LIT Verlag.

45. Sakurai, T. 2018b. ‘The Socio-Psychological Base of Contemporary Fascism in the World of Liberal Democracy: The Theoretical Scope of Erich Fromm's Socio-Pathological Theory of Alienation’, Fromm Forum (Englesko izdanje) 22: 143–155.

46. Sakurai, T. 2020. ‘A Frommian Perspective on the Socio-Psychological Structure of Post-Fascism in Liberal Democracies’, Distinktion: Journal of Social Theory 21 (2): 178–194. doi.org/10.1080/1600910X.2020.1752273.

47. Sakurai, T. 2021. ‘Postfascism in Germany: Application of a Frommian Theory of Authoritarianism’, Journal of Political Ideologies (forthcoming).

48. Sayers, S. 2011. *Marx and Alienation: Essays on Hegelian Themes*. New York: Palgrave Macmillan.

49. Wolf, M. (2019.) *Čitatelju, vrati se kući, čitateljski mozak u digitalnom svijetu*, Zagreb: Ljevak.

13. Prilozi:

Prilog 1.

Analitička matrica – društvo narcizma

1) **Datum objave:** _____

2) **Autor objave:**

1. Ivana Knoll
2. Drugi

3) **Vrsta objave?**

1. Objava (fotografija)
2. Objava (videozapis)
3. Komentar

4) **Broj reakcija na objavu?**

1. Lajkova
2. Komentara

5) **Glavna tema objave?**

1. Nogometaši
2. Hrvatska reprezentacija
3. Sama Ivana Knoll
4. Objekti
5. Navijači

6. Katar

6) Elementi narcizma u objavi?

1. Selfie (autoportret)
2. Promoviranje materijalnog
3. Fokus na fizičku atraktivnost
4. Uljepšavanje i uređivanje objava

7) Reakcija na objave Ivane Knoll?

1. Ismijavanje
2. Vrijeđanje
3. Seksualne aluzije
4. Hvaljenje
5. Drugo